

—
TANULMÁNYOK
—

Dr. Fülöp Ágnes – Dr. Irk Ferenc – Dr. Major Róbert*

**KODIFIKÁCIÓS JAVASLATOK
A BTK. XIII. FEJEZETÉHEZ**

I. RÉSZ

Általános magyarázat

Javaslatunk megtételénél általánosan elfogadott nézeteink:

1. Fontosnak és nélkülözhetetlennek tartjuk, hogy a „közlekedési bűncselekmények” köre a Btk. elkülönült szerkezeti egysége legyen.

A közlekedési büntető anyagi jog jelenleg is önálló fejezet a Btk. rendszerében. Az önálló fejezeti megjelenést önmagában a közlekedés biztonságát védő törvényi tényállások száma is magyarázza.

A közlekedési bűncselekmények önálló, az általánostól elkülönülő értelmező rendelkezéseket igényelnek. E jogterület gyakorlatában, az általános büntetőjogi fogalmakkal és elvekkel ugyan tartalmi összhangban, de attól elkülönülő terminológiákat is használ. A fogalmak első jogszabályi megjelenésekor, az egységes alkalmazás érdekében, indokolt ezek jogszabályszövegbe foglalt értelmezése is. Ahogy ez az eddigi szabályozásban is megtörtént, továbbra is az értelmező rendelkezések között kell elhelyezni a közlekedési bűncselekmények körében érvényesülő, több cselekményt érintő, vagy kizárólagosan meghatározást tartalmazó közlekedés specifikus értelmezéseket és rendelkezéseket.

A szerkezeti elkülönült szabályozást indokolja a közlekedési büntetőjog önálló, szakági jellege. E jogterülethez szorosan kapcsolódnak a büntetőjog területén kívül eső, igazgatási jellegű szabályok. A közlekedési bűncselekmények egy része keretdiszpozíció formájában nyer megfogalmazást. A keretdiszpozíciót kitöltő egyes szabályok értelmezése elkülönülő, speciális ismereteket igénylő jogalkalmazói tevékenység. A közúti közlekedés szabályainak értelmezése napjainkra szinte önálló jogi területté vált. Itt több éves jogalkalmazói és szakértői együttműködés eredm-

nyeként, egyes közlekedési szabályok az életbeni realitásuknak megfelelően, dinamikai, élettani alapokon nyertek jogi értelmezést. A közlekedési büntetőjog önálló szakági jellegét igazolja a Be. 17. § (5) bekezdésének rendelkezése, amely a Btk. – 188. § (1) bekezdésben és 189. § (1) bekezdésben meghatározott cselekmények kivételével – a XIII. Fejezetben meghatározott cselekményeket, valamint a közlekedés körében elkövetett, de nem e fejezetben szabályozott bűncselekményeket a megyei bíróság székhelyén lévő helyi bíróság (a főváros területén a Pesti Központi Kerületi Bíróság) illetékességi körébe utalja.

A közlekedési bűncselekmények büntetőjogi értékelése kapcsán egy sajátos, egyre kidolgozottabbá váló felelősség-elmélet és felelősségelemzési szisztéma is a gyakorlat részévé vált. A jogalkalmazók jelentős része a büntetőjogi felelősség megállapításánál vizsgálja az elkövetési magatartás és az eredmény közötti, büntetőjogilag releváns okozati összefüggés megállapíthatóságát. A jogalkalmazás ezzel, e bűncselekménykörben megszüntette az „eredmény-felelősségi” szemlélet érvényesülését.

A közlekedési bűncselekmények jogi szabályozása fejlődéstörténetében, fogalomrendszerében, jogtechnikájában a büntetőjog markánsan körülhatárolható része, ezért indokolt a büntető törvény rendszerében az elkülönült megjelenése.

Javaslatunkat ilyen rendszerben – a jogszabályhelyek jelenleg hatályos megjelölésével – fogalmaztuk meg.

2. Indokoltnak tartjuk, hogy újonnan nevesített, illetve minősített büntetőjogi üldözést nyerjenek azok az elkövetési magatartások, amelyek ilyen szintű társadalomra veszélyességét a kriminológiai ismeretek és jogalkalmazói tapasztalatok egyértelműen bizonyítják.

A mindenkori büntetőjogi szabályozás alapvető rendeltetése, hogy az általa meghatározott társadalmi veszélyességet elérő cselekményeket üldözze. Ezen belül is valamely cselekmény kiemelkedő társadalomra veszélyessége esetén, azt mi-

* Dr. Fülöp Ágnes: Országos Kriminológiai Intézet, tudományos munkatárs

Prof. Dr. Irk Ferenc: az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója, főtanácsos

Dr. Major Róbert: a Rendőrtiszti Főiskola Közlekedésrendészeti Tanszékének a vezető helyettese, főiskolai adjunktus

nősített módon, szigorúbb jogkövetkezmény meghatározásával rendelje büntetni. A közlekedéssel, mint jelenséggel szükségszerűen együtt járó, mások életét vagy testi épségét is fenyegető rizikó mértéke részben a közlekedés szabályainak betartásával csökkenthető.

Meggyőződésünk szerint az eddigieknél szigorúbb, minősített üldözést igénylő veszélyességi szintet megalapozza az egyes közlekedési szabályok tömeges megszegése, vagy azon szabályok megszegése, melyek a tapasztalatok szerint nagy számban vezetnek súlyos, tragikus kimenetelű balesetekhez. A munkacsoport szükségesnek tartotta azoknak a közúti szabályszegéseknek a kiemelését és minősített büntetését, amelyek előfordulási arányuk, nagyobb számban kiemelkedően súlyos kimenetelük és jellemzően tudatos elkövetési körülményeik miatt fokozott társadalomra veszélyeséget képviselnek. Ez az elképzelés jelenik meg a „közlekedés biztonságára különösen veszélyes” szabályszegésekkel elkövetett közúti balesetek további minősített esetként való megfogalmazásában [187. § (3) bek.].

Azonos szempontok miatt tettünk javaslatot arra, hogy az eddigi szabálysértési következményt, büntetőjogi üldözés váltsa fel, és javasoljuk egy új bűncselekmény, a tiltott vezetés kodifikálását, valamint tartalmi elemeinek megjelenítését a járművezetés tiltott átengedésének a tényállása keretében (189. §, 189/A. §)

3. *A munkacsoport indokoltnak tartja a közlekedési bűncselekmények – kisebb tartalmi módosítást is magában foglaló – új struktúrájú szabályozását.* Véleményünk szerint a jelenleg hatályos büntető törvény, a közlekedési bűncselekmények szabályozása során helyesen jelöli ki a védett jogi tárgyat, az azokat sértő vagy veszélyeztető elkövetési magatartásokat, és helyesen határozza meg a biológiai típusú sértő eredmények rendszerét. A jogi védelem valamennyi közlekedési ágazatban – vasúti, légi, vízi, közúti – körében érvényesül. A hatályos szabályozási koncepció szerint az egyes ágazatokban a veszélyeztető eredményű cselekmények különülten nyertek szabályozást, egyrészt a veszélyesebbnek tekintett vasúti, légi, vízi ágazat, másrészt a közúti ágazat körében. A jelenleg hatályos szabályozás az eredmény megvalósulásához szükséges veszély intenzitásában is különbséget tesz, valamint az egyes ágazatok viszonyában eltérően szabályozza a gondatlan vagy túlnyomórészt gondatlan jellegű elkövetési módokat.

A közúton megvalósult bűncselekmények száma, sokszorosa az egyéb ágazatokban elkövetett cselekményekének. A közúti ágazat ítélkezési gyakorlata kiforrott, a jelenlegi közúti eseményekre vonatkoztatott tényállások helyesen határozzák meg a veszélyes jelenségek körét, az érintett cselekmények bűnösségi konstrukciója is pontosabban igazodik az életbeli realitásokhoz.

Ezért tartjuk indokoltnak egy olyan módosító javaslat előterjesztését, amelyben a szándékos veszélyeztetési cselekményeknél a négy ágazat szabályozása egységesen, egy törvényi tényállás keretében történik. Javaslatunkban az egységes szabályozás – a 185. § alatt jelölten – a „közlekedési veszélyeztetés” elnevezést viseli. A gondatlan jellegű „baleseti” eseményeket pedig, mind a négy ágazatban – megőrizve az egyes ágazatokhoz fűződő különböző társadalomra veszélyességi megítélést – azonos bűnösségi konstrukcióval, közel azonos tényállással, de eltérő büntetési tételekkel, két egymást követő tényállásban javasoljuk szabályozni (186. §, 187. §).

4. *A munkacsoport lehetőséget lát arra, hogy kisebb súlyú – eddig bűncselekményi körben megfogalmazott – magatartások szabálysértésként nyerjenek üldözést.* A szabálysértési jog az elmúlt években magas színvonalú szabályozást nyert. A szabálysértési eljárás és a szabálysértési jog egyes intézményei a büntető anyagi és eljárásjogra tekintettel, azokkal összhangban fogalmazódtak meg. Egyes társadalomra veszélyes magatartások körében a szabálysértés – bűncselekmény súly szerinti különülése elfogadott. E kettős megosztás gyakorlata körében – az elbíráló hatóságok különülése miatt – azonban megfigyelhető az, hogy a szabálysértési jogkövetkezmények és a büntetőjogi következmények nem tükrözik a két cselekménytípus súlyához kapcsolódó eltérő mértékű társadalmi és jogalkotói értékelést. A kisebb súlyúnak tekinthető szabálysértések körében gyakori a ténylegesen nagyobb hátrány alkalmazása, mint a súlyosabb, vétségi – bűncselekményi – körben.

Az azonos tényállású, de eltérő súlyú cselekmények egységes jogkövetkezményű elbírálása alapvető jogalkalmazási érdek, amelynek szakmai fórumok számos esetben hangot adtak. Munkacsoportunk egyetértett abban, hogy az elbírálás egységessége jól megvalósítható lenne, ha egyes jelenleg vétségként szabályozott cselekmények, szabálysértésként nyernének elbírálást. Ez csak formálisan mutatkozna e cselekmények enyhébb jogalkotói megítélésének. A szabálysértési tényállások és jogkövetkezmények kisebb, a Büntető Törvénykönyv módosításával egyidejűleg végrehajtott korrekciójával, a jelenlegi gyakorlatnál szigorúbb, a cselekmény veszélyességével következetesen arányban álló szankciórendszer lenne kialakítható.

A javasolt megoldás tehermentesítené az ügyészségeket és a bíróságokat. A tényállások egzakt megfogalmazása miatt az elbíráláshoz ügyészi, bírói szintű jogalkalmazói ismeretekre nem lenne szükség. A szabálysértési jog jogorvoslati rendszere folytán a bírói út végső soron továbbra is nyitva állna. A bűnismétlés miatt szigorúbb elbírálást igénylő esetekben – a javasolt vagylagos elzárás-szankció folytán – az elbírálás

bírói jogkörben maradna. A jogkövetkezmények gyorsabb és következetesebb alkalmazásától hatékonyabb visszatartó hatás lenne várható.

E megfontolások alapján a „járművezetés ittas vagy bódult állapotban”, valamint a „járművezetés tiltott átengedése” körében elsődlegesen olyan javaslatot terjesztünk elő, ahol a sérüléssel nem járó (immateriálisnak tekinthető) alakzatok szabálysértésként nyernének üldözést. Vétségi alakzatot a kisebb súlyú sérülést okozó cselekmények, míg büntetési alakzatot a nagyobb súlyú sértő eredményt okozó cselekmények képeznék. (188. § A. és 188. § B. variáció, valamint 189. § A. variáció)

Ugyanakkor felismerve azt is, hogy az eddig vétségnek (bűncselekménynek) minősülő elkövetések szabálysértéssé minősítése könnyen keltheti a dekriminalizáció, vagy a jelenség enyhébb üldözöttségének a látszatát, ezért elsődleges indítványaink mellett, az érintett esetekben olyan javaslatot is teszünk, amely – tartalmazza ugyan a diszpozíció megszövegezésének egyébként szükségesnek ítélt változatait – a szabályozás korábbi formájában bűncselekménynek értékeli e magatartásokat. (188. § C. és 189. § B. variáció)

5. Munkacsoport álláspontja szerint a módosított szabályozásban meg kell jelennie azoknak a jogalkalmazói jogértelmezéseknek, amelyek a hatályos jogi szöveg szó szerinti megfogalmazásán túlmutatva, alkotó jellegű jogértelmező tevékenységgel kapcsolódtak egyes tényállásokhoz. Ilyen „alkotó jellegű jogértelmező tevékenységnek” tekintettük a bíróságokra kötelező érvényű Legfelsőbb Bírósági Jogegységi Határozatokat, valamint azokat az eseti iránymutatásokat, amelyek napjainkra a jogalkalmazás általánosan elfogadott tételeivé váltak. A munkacsoport figyelemmel volt arra, hogy ebben a módosítási körben azok a döntések jelenjenek meg, amelyek tényleges tartalmi továbblépést jelentenek a hatályos normaszöveghez képest. Ugyanakkor nem tartjuk szükségesnek olyan kérdésekben a módosítást, ahol bár a normaszöveg bizonyos pontosítását a gyakorlat elvégezte, azonban az, részben elfogadottsága, részben az eredeti szövegnek való megfeleltethetőségére tekintettel nem jelentene érdemi módosítást.

A 2/1999. Jogegységi Határozat rendelkezésének szellemisége jelenik meg a „cserbenhagyás” új – a segítségnyújtás elmulasztását is magában foglaló – tényállásában [190. § (4) bek.]. Ugyancsak a „cserbenhagyás”-nál az alapeseti tényállásban, egy a gyakorlatban egységesen alkalmazott eseti döntés rendelkezését jelenítettük meg [190. § (1) bek.].

6. Nézetünk szerint korrigálni kell a hatályos normaszöveg megfogalmazásában rejlő hiányosságokat és anomáliákat. Ebben a körben módosítást egyrészt azok a rendelkezések igényelnek, ahol a norma szövegének jelenlegi megfogalmazása nem írja le kellő pontossággal a szabályoz-

ni kívánt viszonyokat, és azokat az értelmezési módszerekkel kellett a jogalkalmazásnak kitöltenie. Ennek jegyében módosító javaslatot tettünk a könnyű testi sértést okozó eredmény alapeseti tényállásban való leírására azokban az esetekben, amikor annak nevesítése bár hiányzott, azonban a jogértelmezés szerint abba egyértelműen beletartozott [184. § (1) bek., 185. § (1) bek., 188. § (1) bek., 189. § (1) bek.]. Ugyancsak ahol azt az eddigi értelmezés indokolta, az alapeseti tényállásokban megjelenítettük biológiai sértő eredmény okozásának gondatlan voltát is. [184. § (1) bek., 185. § (1) bek., 186. § (1) bek., 188. § (1) bek., 189. §].

Elengedhetetlen a módosítás másrészt ott, ahol – az alapvetően helyes jogalkotói alapkoncepció mellett – a diszpozíció olyan formában került megfogalmazásra, amely egyes tényállási elemek bizonyítása során, folyamatos bizonyításméleti anomáliába sodorta a jogalkalmazókat. A joggyakorlat az ittas vagy bódult állapotban elkövetett vezetésekre szakértői segítséggel kidolgozott egy élettani megalapozottságú „megállapodást” a jelenlegi szöveg értelmezése körében, amely lehetővé tette a hatályos normaszöveg egységes alkalmazását. E tudományos alapú, elfogadott „egyezségnek” a normaszövegben való megjelenítését munkacsoportunk mindenképpen indokoltan tartotta.

A fejezet egészének áttekintésével, „pusztán szemrevételezéssel is” észlelhető volt, hogy a sértő eredmények rendszere, valamint a büntetési tételek egységessége helyenként – ma már meg nem határozható indokból és jelenlegi szemléletünk szerint ok nélkül – csorbát szenved. Az e körben javasolt korrekciókat a közlekedési fejezeten belüli jogharmonizáció tette szükségessé. A kettőnél több ember halála minősítő körülményként került megjelölésre a 184. § (2) bek. d) pont, 185. § (2) bek. d) pont, 186. § (2) bek. d) pont, 189. § (2) bek. esetében is.

7. Bizottságunk koncepciója szerint az egyes bűncselekmények büntetési tételét az adott deviáns közlekedési magatartás egyedi társadalmi súlya szerint kell meghatározni. Jelenleg nem tárható fel olyan folyamat, amely szükségessé tenné a közlekedési bűncselekmények egységesen súlyosabb megítélését, így általános súlyosítási koncepciót nem érvényesítünk. Ugyanakkor, az üldözött közlekedési cselekményeknek továbbra is magas száma, a közvetetten védett jogi tárgy (élet, testi épség) kiemelkedő jelentősége miatt egységes enyhítés sem indokolt.

A közlekedési bűncselekmények törvényi tényállásai úgy kerültek megfogalmazásra, hogy azok közvetlenül utalnak a közlekedési normák megszegésére, ezért a közlekedési büntetőjogi szabályozás a közlekedési morál alakításának, bár nem kizárólagos, de egyik hatékony közvetlen eszköze. Ebből következően, mind a törvényi tényállások megfogalmazásánál, mind a bünte-

tési tételek kidolgozásánál a konkrét jelenségekre kell figyelemmel lenni.

Véleményünk szerint a ritkán előforduló, más jogági következményt is maga után vonó cselekmények esetében elegendő a büntetőjog rosszállását kifejező jelenléte. Ennek keretében pénzbüntetés kizárólagos alkalmazhatóságára indítványt tettünk. [185. § (3) bek.] Az ugyancsak ritkábban feltárt, közvetett bűnösségi formát megjelenítő – járművezetés tiltott átengedésénél – elégségesnek és igazságosabbnak láttunk az enyhébb következmények meghatározását (189. §). Az életet több rendbelien sértő cselekményeknél – az élet mind

hangsúlyosabb büntetőjogi védelmére tekintettel – ugyanakkor az egységes és a korábnál súlyosabb üldözése indokolt [184. § (2) bek. d) pont, 185. § (2) bek. d) pont, 186. § (2) bek. d) pont, 189. § (2) bek.]. Ugyancsak indokolt a szigorúbb üldözés az elszaporodott, általában súlyos következményt maga után vonó, jellemzően tudatos módon megvalósított közlekedési szabályszegéssel elkövetett balesetek esetében [187. § (3) bek.]. A cselekmény-specifikus, differenciált szabályozás koncepciója keretében tettünk javaslatot eddig nem alkalmazott büntetési tételkeretek bevezetésére [186. § (2) b) és d) pont, 187. § (3) bek.].

*A közlekedési bűncselekmények „eredmény” szerinti büntetési tétele (években),
a hatályos szabályozás szerint*

„Eredmény”	Büntetési tételek							
	gondatlan bűncselekmény			szándékos bűncselekmény				
	184. §	185. §	187. §	184. §	185. §	186. §	188. §	189. §
veszélyeztetés	1*	1*	–**	3	3	3	1*	1*
könnyű testi sértés	1*	1*	–**	3	3	3	1*	1*
súlyos testi sértés	2	2	1*	5	5	5	3	1*
maradandó fogyatékoság	3	3	3	2–8	2–8	2–8	5	3
súlyos egészségromlás	3	3	3	2–8	2–8	2–8	5	3
tömegszerencsétlenség	3	3	3	2–8	2–8	2–8	5	3
halál	5	5	1–5	5–10	5–10	5–10	2–8	5
kettőnél több ember halála	–***	–***	2–8	–***	–***	5–15	5–10	2–8
halálos tömegszerencsétlenség	2–8	2–8	2–8	5–15	5–15	5–15	5–10	2–8

* egy évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka
vagy pénzbüntetés

** nem bűncselekmény

*** nem szerepel minősítő körülményként

*A közlekedési bűncselekmények „eredmény” szerinti büntetési tétele (években),
a javaslatunk szerint*

„Eredmény”	Büntetési tételek								
	gondatlan bűncselekmény				szándékos bűncselekmény				
	184. §	185. §	186. §	187. §	184. §	185. §	188. §	189. §	189/A. §
veszélyeztetés	1**	P*	–***	–***	3	3	V*	V*	1**
könnyű testi sértés	1**	–***	1**	–***	3	3	V*	V*	1**
súlyos testi sértés	2	–***	2	1**	5	5	3	1	–***
maradandó fogyatékoság	3	–***	1–3	3	2–8	2–8	5	1	–***
súlyos egészségromlás	3	–***	1–3	3	2–8	2–8	5	1	–***
tömegszerencsétlenség	3	–***	1–3	3	2–8	2–8	5	1	–***
halál	5	–***	1–5	5	5–10	5–10	2–8	3	–***
kettőnél több ember halála	2–8	–***	3–8	2–8	5–15	5–15	5–10	3	–***
halálos tömegszerencsétlenség	2–8	–***	3–8	2–8	5–15	5–15	5–10	3	–***

P* pénzbüntetés

V* változatok szerint

** egy évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés

*** más bűncselekmény körében értékelt. A gondatlan 185. § ***gal jelzett esetei a 186. § keretében, és aszerint minősülve.

A 189/A. § ***gal jelzett esetei a 186. §, 187. § keretében.

Indokolás az egyes módosító javaslatokhoz

A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény

Javaslat:

184. § (1) Aki közlekedési útvonal, jármű, üzemi berendezés vagy ezek tartozéka megrongálásával, vagy megsemmisítésével, akadály létesítésével, közlekedési jelzés eltávolításával vagy megváltoztatásával, megtévesztő jelzéssel, közlekedő jármű vezetője ellen erőszak vagy fenyegetés alkalmazásával avagy más, hasonló módon a vasúti, légi, vízi vagy közúti közlekedésben **más vagy mások életét, avagy testi épségét** veszélyezteti, **vagy ezzel gondatlanságból könnyű testi sértést okoz**, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

a) öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést,

b) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást, vagy tömegszerencsétlenséget,

c) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,

d) öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény **kettőnél több ember halálát okozza, vagy** halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel, a (2) bekezdésben meghatározott esetekben, az ott tett megkülönböztetéshez képest, két évig, három évig, öt évig, illetve két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) A büntetés korlátlanul enyhíthető – különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető – azzal szemben, aki a veszélyt, mielőtt abból **a jogsérelem bekövetkezett volna**, önként megszünteti.

1. E bűncselekmény esetében a XIII. Fejezetben belüli jogharmonizáció érdekében szükségesnek mutatkozik az alapszabályozásban jelölt eredmény – „vasúti, légi, vízi vagy közúti közlekedés biztonságának a veszélyeztetése” – korábbiól eltérő megfogalmazása. A közlekedési fejezetben szabályozott valamennyi bűncselekmény esetében a közlekedés biztonsága, mint különös jogi tárgy mellett elsődleges, közvetlen jogi tárgyként más személy életének vagy testi épségének a védelme szerepel. A fejezet más veszélyeztető eredményű cselekményei esetében is ez került megfogalmazásra. Eltérés csak abban mutatkozott, hogy a veszélyeztető eredmény konkrét

(közvetlen) vagy absztrakt (távoli) életet vagy testi épséget fenyegető veszély formájában nyert-e szabályozást.

A Kommentár értelmezése szerint a Btk. 184. §-ban írt, eltérő megfogalmazású veszélyfogalom a közvetlen illetve távoli veszélytől különböző, harmadik veszélyfogalmat jelöl, amelynek a másik két veszélyfogalomtól való különbözősége a veszélyeztetés mértékében jelentkezik. A Kommentár értelmezése szerint a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény veszély-fogalma intenzitásában – a sértő eredmény bekövetkezésének valószínűségében – a közvetlen és távoli veszély között helyezkedik el. Meg kell jegyezni, hogy a „közlekedés biztonságának a veszélyeztetése” megjelölés véleményünk szerint a másik két veszélyfogalomhoz viszonyítottan szélesebb védelmi kört is jelent, hiszen magában foglalja azokat a cselekményeket is, amelyek pusztán vagyoni jellegű kár bekövetkezésével fenyegetnek.

Meglátásunk szerint „harmadik” veszélyfogalom alkalmazását sem az életbeni történések, sem jogelméleti megfontolások nem indokolják. A gyakorlat az életet, vagy testi épséget fenyegető absztrakt (távoli) veszély fogalmát alkalmazza a közlekedés biztonsága elleni cselekmények elbírálása során. Emiatt, és ilyen tartalommal tettünk javaslatot e bűncselekmény veszélyeztető eredményének a megfogalmazására.

2. A minősítő körülmények rendszere e bűncselekménynél a súlyos testi sértés okozásával kezdődik, az alapeset az eredeti szöveg szerint csak a veszélyeztető eredményt tartalmazza. Mind a jogértelmezés, mind a joggyakorlat álláspontja egyértelmű a tekintetben, hogy ha a cselekmény könnyű testi sértést okoz, az az alapeseti tényállás keretében nyer értékelést. A teljesség igénye által létrehívott javaslat tartalmazza a könnyű testi sértés, mint alapeseti eredmény jogszabályi megjelenítését, valamint az okozás gondatlan jellegének feltüntetését.

3. A kettőnél több ember halálának egységes, minősítő körülménnyé tételét és a legsúlyosabban minősülő fordulatok közötti elhelyezését valamennyi cselekmény esetén indokoltnak tartjuk. Ennek megfelelően tettünk javaslatot e minősítő eredmény felvételére a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény esetében is. A fejezet más rendelkezései e fordulatot a halálos tömegszerencsétlenség mellett tartalmazzák és azzal azonos súlyúnak értékelik (Btk. 186. § közúti veszélyeztetés, 187. § közúti baleset okozása, 188. § járművezetés ittas vagy bódult állapotban, 189. § járművezetés tiltott átengedése). Mivel a minősítő eredményt a közlekedés valamennyi ágazatát védő 188. § és 189. § szerinti tényállás is tartalmazza, az azonos jogi szabályozás jelen cselekménynél is egyértelműen indokolt.

4. A (4) bekezdés módosítását az (1) bekezdés módosított veszélyeztető eredményfogalma indokolja. A jogsérelem szűken értelmezendő, azon csak az adott bűncselekmény által védett elsődleges jogi tárgy veszélyeztetése, ill. sérelme értendő.

5. Mint ahogy az a későbbiekben látható, módosító javaslatunkat a veszélyeztető eredményű cselekmények fejezeten belüli összevonásának indítványozásával tesszük meg. A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény külön nevesített szabályozását az eltérő alanyi körök és eltérő elkövetési magatartások teszik indokolttá.

Az egyes fordulatok megnevezése a következők szerint változna:

184. § (2) d) kettőnél több ember halálát (halálos tömegszerencsétlenséget) okozó közlekedés biztonsága elleni büntett

184. § (3) 5. tétel kettőnél több ember halálát (halálos tömegszerencsétlenséget) okozó, a közlekedés biztonsága ellen gondatlanságból elkövetett vétség

Közlekedési veszélyeztetés

Javaslat:

185. § (1) Aki a vasúti, légi, vízi vagy közúti közlekedés szabályainak megszegésével más vagy mások életét vagy testi épségét közvetlen veszélynek teszi ki, vagy ezzel gondatlanságból könnyű testi sértést okoz, büntetett követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

a) öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést,

b) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást, vagy tömegszerencsétlenséget,

c) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,

d) öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény **kettőnél több ember halálát okozza**, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) Aki a vasúti, légi vagy vízi közlekedés szabályainak a megszegésével más vagy mások életét, avagy testi épségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vétséget követ el és pénzbüntetéssel büntetendő.

1. A jelenleg hatályos szabályozás a vasúti, légi, vízi közlekedési ágazatban elkövetett szándékos veszélyeztetést és a közúti ágazatban megvalósított szándékos veszélyeztetést azonos büntetési tétellel fenyegeti. A két bűncselekmény esetében lényegileg azonos az alanyi kör. Mindkét cselekmény elkövetője az lehet, akire az adott ágazat közlekedési szabályai – az általa aktuálisan vég-

zett tevékenység miatt – vonatkoznak. Mindkét cselekmény esetében azonos az elkövetési magatartás meghatározása, amely az adott ágazat közlekedési szabályainak a megszegésével valósul meg. A bizottság véleménye szerint a nagyfokú azonosság lehetővé és indokoltá teszi a két cselekmény együttes és egységes szabályozását.

2. A két tényállás között három vonatkozásban mutatkozik különbség. Vizsgáltuk tehát azt, hogy az egy tényállásban történő szabályozásnak lenne-e érdemi és lényegi kihatása az eddigi szabályozás következményeire.

2/a. Eltérés van egyrészt az alapeseti tényállások eredményében. A vasúti, légi, vízi közlekedés esetében az alapeseti veszély absztrakt (távoli) veszélyként nyer megfogalmazást, míg a közúti veszélyeztetés esetében a konkrét (közvetlen) veszély az alapeseti tényállás része. A vasúti, légi, vízi közlekedés veszélyeztetése esetén a veszély absztrakt meghatározása tette indokolttá az önkéntes veszélymegszüntetéshez fűzött kedvező jogkövetkezményeket.

Meglátásunk szerint a vasúti, légi, vízi közlekedés veszélyeztetése miatt eddig is csak akkor indult eljárás, ha ténylegesen megvalósult más vagy mások életének, testi épségének a konkrét veszélybe kerülése. Ez azért is volt így, mert a jelzett ágazatokba tartozó járműveken a vezetőkön kívül általában más személy is tartózkodott, illetve a szabályszegő jármű olyan másik járművel került közlekedési kapcsolatba, melyen ugyancsak más személy illetve személyek tartózkodtak. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha a szabályszegés veszélyt jelent más vagy mások életére illetve testi épségére, az bizonyosan konkrét formában jelentkezik.

A 2002-ben ismertté vált bűncselekmények közül a „vasúti közlekedés veszélyeztetése” bűncselekmények száma 21 db, a „légi közlekedés veszélyeztetése”-nek száma 8 db, a „vízi közlekedés veszélyeztetése” bűncselekmények száma 20 db volt. E három közlekedési ágazatban tehát összesen 49 db veszélyeztető bűncselekményt követtek el. Bár nincs statisztikai adat arra, hogy ezek közül hány cselekmény valósult meg konkrét és hány absztrakt veszély létrehozásával, ugyanakkor az összes cselekményszám igen alacsony volta miatt belátható az is, hogy az egységes – közvetlen veszélyt tartalmazó – megfogalmazással a bűncselekményi üldözés köréből kikerülő magatartások száma is rendkívül alacsony lenne. Az absztrakt veszélyt eredményező szabálysértések az ágazati hatóság részéről továbbra is eljárást – és szankciót vonnak maguk után – így nem indokolt lemondani az azonos jellegzetességgel bíró, azonos súly szerinti megítélésű cselekmények egységes szabályozásának lehetőségéről.

2/b. További eltérés, hogy a vasúti, légi, vízi közlekedés veszélyeztetése a minősítő körülmények között nem tartalmazta a kettőnél több em-

ber halálát okozó minősítő eredményt. Ennek egységes bevezetését – mint azt a közlekedés biztonsága elleni bűncselekménnyel kapcsolatban kifejtettük – a fejezeten belüli jogharmonizáció miatt valamennyi közlekedési bűncselekmény esetében indokoltnak tartjuk. A közös követelmény az egységes szabályozást ugyancsak indokolja.

A jelenleg hatályos szabályozásban a szándékos elkövetésű, veszélyeztető eredményű vasúti, légi, vízi közlekedés veszélyeztetésének és a közúti veszélyeztetésnek az összehasonlítását az *1. számú melléklet* illusztrálja.

2/c. Hatályos szabályozásunkban a vasúti, légi, vízi közlekedés veszélyeztetésének van – mind az alapeseti veszélyeztető eredmény, mind a minősítő eredmények vonatkozásában – e szakaszon belül szabályozott gondatlan alakzata. A közúti veszélyeztetésnek gondatlan alakzata nincs. A közúti közlekedésben a gondatlan, közvetlen veszélyhelyzet okozása szabálysértés formájában szankcionált. A közvetlen veszélyhelyzetből eredő és legalább súlyos sérüléssel járó közúti események a közúti baleset okozásának tényállása körében válnak értékelhetővé. A továbbiakban okszerűen adódott az igény, hogy a vasúti, légi és vízi közlekedés körében is legyen egy – a közúti baleset szabályozási mintájára megalkotott – baleseti megnevezést viselő bűncselekmény.

Kérdés volt azonban az, hogy a személyi sérüléssel nem járó, vasúti, légi vagy vízi események nyerjenek-e büntetőjogi üldözést, és ha igen, hol és milyen formában? A közlekedési bűncselekményeket szabályozó fejezeten belüli egységes koncepciónk az, hogy a vasúti, légi, vízi ágazatban fenyegető baleseti veszélyek, mind mennyiségi, mind minőségi szempontból nagyobb veszélyt jelentenek más, illetve mások életére és testi épségére, mint a közúti ágazaton belüli tényleges közvetlen veszélyhelyzetet okozó közlekedési szabályszegések. Ezért e „kiemelt” ágazatokban a gondatlanul okozott közvetlen veszélyhelyzet bűncselekményi üldözése továbbra is indokolt. A közlekedési veszélyeztetés körében e három ágazatra vonatkoztatottan – tehát a közúti ágazatra nem érvényesülően – a gondatlan, közvetlen veszélyhelyzet okozást továbbra is bűncselekményként fogalmaztuk meg.

A jelenleg hatályos szabályozásban a gondatlan elkövetésű, veszélyeztető eredményű vasúti, légi, vízi közlekedés veszélyeztetésének és a közúti baleset okozásának az összehasonlítását a *2. számú melléklet* illusztrálja.

3. A vasúti, légi vagy vízi gondatlan veszélyeztetés diszpozíciójára azonban a korábbtól eltérő tartalommal tettünk javaslatot. Ennek oka, hogy – véleményünk szerint – jelenleg e körben hatályos szabályozásunk a bűnösségi struktúra megfogalmazása vonatkozásában kívánni valót hagy maga után.

Míg a szándékos veszélyeztetés képlete a minősített eseteknél a következő volt: szándékos szabályszegés, szándékos veszélyhelyzet okozás, gondatlan sértő eredmény, addig a gondatlan alakzat minősített eseteinek képlete a következőképpen alakult: gondatlan szabályszegés, gondatlan absztrakt veszélyokozás, gondatlan sértő eredmény. (Ez utóbbinál a gondatlan veszélyeztetés és gondatlan sértő eredmény logikai egységet képez.) A szabályozásba szigorúbb elméleti gondolkodás mellett nem volt beleilleszhető az az eset, ha az elkövető szándékos szabályszegéssel gondatlanul okozott veszélyhelyzetet, amely azonban a közlekedési események – bűnösségi szempontból – tipikus megvalósulási formája.

A cselekményhez fűzött Kommentári magyarázat – a megfogalmazási anomáliát korrigálandó – tartalmazza azt, hogy az elkövetési magatartást jelentő közlekedési szabályszegést mind szándékos, mind gondatlan bűnösségi formában meg lehet valósítani. Ezt a követelményt azonban a tényállás jelenlegi megfogalmazása nem tükrözi. A vegyes bűnösséggel megvalósítható elkövetési magatartások és az eredményre vonatkozó kizárólagos gondatlanság bűnösségi struktúráját a közúti baleset okozásának a tényállása jogelméleti szempontból is kifogástalanul tartalmazza olyan formában, hogy a gondatlanságra való utalást csak az eredmény meghatározása előtt tartalmazza. Mindenképpen indokoltnak tartottuk, hogy a diszpozíció a vasúti, légi vagy vízi veszélyeztetés körében is egyértelműen jelölje azt, hogy a gondatlanul okozott közvetlen veszélyhelyzet mind szándékosan, mind gondatlanul megvalósított közlekedési szabályszegéssel létrehozható. Ezért a gondatlan elkövetés nem az egész cselekményre, hanem a csak a közvetlen veszély okozására vonatkozik előterjesztésünkben.

A gondatlan veszélyhelyzetet eredményező cselekmények körében a büntetési tétel meghatározásánál figyelemmel voltunk arra, hogy a büntetőeljárással párhuzamosan általában lezajlik egy ágazati szakmai kivizsgálás is, amely felróhatóság esetén ugyancsak szankciót alkalmaz az elkövetővel szemben. A gondatlan veszélyeztetések esetében a pénzbüntetés, vagy az annál is enyhébb jogkövetkezmény alkalmazása tipikus. 2002. évben vasúti, légi vagy vízi veszélyeztetés bűncselekménye miatt elítélt felnőtt korú 8 elkövető közül szabadságvesztés büntetés – sem végrehajtandó, sem felfüggesztett – nem került kiszabásra, egy személyt közérdekű munkára, 4 személyt pénzfőbüntetésre ítélte a bíróság, 3 személlyel szemben pedig intézkedést vagy önállóan mellékbüntetés alkalmazott. Módosító javaslatunkban szankcióként e körben kizárólagosan pénzbüntetési fenyegetettségre teszünk indítványt. Ezzel a jogalkotás deklarálná a továbbra is fennálló rosszallását, ugyanakkor a teret nyitna annak a tendenciának, amely hosszabb távon lehe-

tőséget nyújt a nem baleseti típusú események államigazgatási elintézésére.

4. A Btk. 184. §-ához írtakkal azonos megfontolás miatt tettünk javaslatot a könnyű testi sértés alapeseti tényállási elemként való megjelenítésére.

A bűncselekmény megnevezésének változása miatt az egyes fordulatok megnevezése a következők szerint változna:

185. § (1) I. fordulat: közlekedés veszélyeztetésének a büntette

II. fordulat: közlekedés könnyű testi sértést okozó veszélyeztetésének a büntette

185. § (2) a) közlekedés súlyos testi sértést okozó veszélyeztetésének a büntette

185. § (2) b) közlekedés maradandó fogyatékos-ságot (súlyos egészségromlást, tömegszerencsétlenséget) okozó veszélyeztetésének a büntette

185. § (2) c) közlekedés halált okozó veszélyeztetésének a büntette

185. § (2) d) közlekedés kettőnél több ember halálát (halálos tömegszerencsétlenséget) okozó veszélyeztetésének a büntette

185. § (3) vasúti (légi, vízi) közlekedés gondatlan veszélyeztetésének a vétsége

Vasúti, légi vagy vízi baleset okozása

Javaslat:

186. § (1) Aki a vasúti, légi vagy vízi közlekedés szabályainak a megszegésével másnak vagy másoknak gondatlanságból könnyű testi sértést okoz, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés

a) két évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést,

b) egy évtől három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékos-ságot, súlyos egészségromlást, vagy tömegszerencsétlenséget,

c) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,

d) három évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

1. A vasúti, légi vagy vízi baleset okozása bűncselekmény érdemében és fő vonalaiban a korábbi a vasúti, légi vagy vízi közlekedés gondatlan veszélyeztetésének tényállási elemeit és büntetési tételeit tartja szem előtt. Mint ahogy a 185. § (3) bekezdéséhez fűzött módosító indítványunkkal összefüggésben kifejtettük, a vasúti, légi, vízi események veszélyeztetési cselekményként való szabályozása a bűnösségi konstrukció szempontjából hiányos volt. A hatályos jogszabályi bűncselekményi struktúrában csak kiegészítő jellegű

értelmezéssel voltak elhelyezhetőek azok a cselekmények, amelyek szándékos szabályszegéssel gondatlanul okoztak sérülést vagy halált. Ezt a tipikus bűnösségi konstrukciót azonban a közúti baleset okozásának tényállása az életbeni történésekhez és büntetőjog reális igényeihez megfelelően igazodva írja le. Okszerűen adódott az elképzelés, hogy a vasúti, légi és vízi események a közúti eseményekkel azonos tényállási konstrukció megfogalmazásával nyerjenek szabályozást.

A vasúti, légi vagy vízi események és a közúti események elkülönült bűncselekményként, különvált tényállásban történő szabályozását az indokolja, hogy a korábbi szabályozással egyezően ezeket, az előbbi körbe tartozó eseményeket továbbra is nagyobb társadalomra veszélyes-ségűnek tekintjük, amely a közúti baleseti eseményektől elkülönülő büntetési tételek alkalmazását indokolja.

2. A gondatlanul, közvetlen veszélyhelyzetet teremtő vasúti, légi vagy vízi közlekedési szabályszegések – a megelőző szakaszban – a gondatlan veszélyeztetés körében szabályozottak. A baleset elnevezéshez – a szabályozás történetében – a személyi sérüléssel járó események tartoznak. A vasúti, légi vagy vízi baleset okozásának alapeseti tényállásában azokat a baleseteket helyeztük el, amelyek könnyű sérülést okoznak. Noha a közúti események körében az alapeset csak a súlyos sérülést okozó esemény bekövetkezésével valósul meg, az ágazatok közötti – korábban többször magyarázott – differenciált szabályozás miatt a vasúti, légi és vízi ágazat körében indokoltnak tartottuk a könnyű sérülést okozó események bűncselekményi értékelését.

3. A minősített esetek a közlekedési bűncselekmények általános rendszeréhez igazodóak. Rögzítettük azt, hogy bizottságunk jelen ágazatoknál elkövetet közlekedési szabályszegéseket általában – a járművek jellegzetességeinek függvényében – veszélyesebbnek tekinti, mint a közúton megvalósuló szabályszegéseket. A hatályos szabályozás és a módosító javaslat fejlődési egységének az érdekében szem előtt tartottuk a korábbi 185. § (3) bekezdésében meghatározott büntetési tételeket is, és az ott meghatározott szankciókat – két kivétellel – módosító indítványunkba átvettük.

Problémát a (2) bekezdés b) és d) pontjában meghatározott cselekmények büntetési tételének meghatározása jelentett. E helyen a közúti baleseti körben irányadónál szigorúbb tételkeret meghatározása csak úgy lehetséges, ha elhagyjuk az eddig szokásos büntetési tételkereteket, és az alsó értékek emelésével újakat konstruálunk. E technikának – véleményünk szerint – semmilyen jogelvi akadályja nincs, a cselekmények differenciált értékelése ezt megítélésünk szerint szükségessé teszi. A vasúti, légi és vízi balesetek körében a súlyosabb megítélést, a maradandó fo-

gyatékosságot, súlyos egészségromlást és tömegszerencsétlenséget okozó [186. § (2) bek. b) pont] és a kettőnél több ember halálát vagy halálos tömegszerencsétlenséget okozó [186. § (2) bek. d) pont] körben a büntetési tételkeret alsó határának az egy évvel történő emelésével javasoljuk érvényesíteni.

4. A (2) bekezdés c) pontban jelezett halálos cselekmény egy évi alsó határa azonos a jelenleg hatályban lévő normában, a Btk. 187. § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott halálos közúti baleset gondatlan okozásának a büntetési tételével, a későbbiekben azonban ez utóbbi alsó tételének enyhítésére teszünk indítványt, az ott írt indokok szerint.

A bűncselekményi megnevezésekre a következő javaslatot tesszük:

186. § (1) Vasúti (légi, vízi) baleset gondatlan okozásának vétsége

186. § (2) a) súlyos testi sértést eredményező vasúti (légi, vízi) baleset gondatlan okozásának vétsége

186. § (2) b) maradandó fogyatékoságot (súlyos egészségromlást, tömegszerencsétlenséget) eredményező vasúti (légi, vízi) baleset gondatlan okozásának vétsége

186. § (2) c) halálos vasúti (légi, vízi) baleset gondatlan okozásának vétsége

186. § (2) d) kettőnél több ember halálát (halálos tömegszerencsétlenséget) eredményező vasúti (légi, vízi) baleset gondatlan okozásának vétsége.

A jelenleg hatályos vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetésének, a közúti veszélyeztetésnek és a közúti baleset okozása bűncselekménynek, valamint a javaslat szerinti közlekedési veszélyeztetésnek, a vasúti, légi vagy vízi baleset okozásának és a közúti baleset okozásának az egymáshoz való viszonyát a 3. számú melléklet demonstrálja.

Közúti baleset okozása

Javaslat:

187. § (1) Aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével másnak vagy másoknak gondatlanságból súlyos testi sértést okoz, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés

a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,

b) **öt évig** terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,

c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember ha-

lálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) A büntetés az (1) bekezdésben írt eredmény esetén két évig terjedő szabadságvesztés, a (2) bekezdésben írt eredmény esetén az ott tett megkülönböztetés szerint egy évtől három évig, egy évtől öt évig, illetve három évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha azt a közlekedés biztonságára különösen veszélyes közúti közlekedési szabályszegés okozza.

1. A közlekedési cselekmények közül e cselekmény jogalkalmazói gyakorlata a legkiforrottabb. A törvényi tényállás struktúrája a jogalkalmazás igényeit teljes egészében kielégíti.

A nagyszámú elbíralt cselekmény, valamint a kriminológiai tapasztalatok lehetővé teszik olyan következtetéseknek a levonását, illetve kívánalmaknak a megfogalmazását, amely az elkövetési magatartás jellegének a függvényében az egyes baleseti típusokat eltérő szigorral üldözi.

Kriminológiai statisztikák alapján meghatározhatók azok a közlekedési szabályszegések, amelyek jellegüket tekintve nagy számban vezetnek közlekedési balesethez. Ilyennek kell tekinteni a sebességválasztással kapcsolatos szabályok megsértését, valamint az előzési szabályok megsértését, különösen a szembeközlekedő jármű vezetőjének sérelmére elkövetetten. Az abszolút sebességhatárok jelentősebb megsértése a közlekedési büntető ítékezésben is a hatóság következetes szigorát vonja maga után.

Ugyancsak statisztikákkal választhatók ki azon szabályszegések, amelyek következményüket tekintve nagy számban vezetnek halálos eredményre, tehát okoznak súlyos jogtárgy-sértést. Ilyennek találtuk a gyalogos-átkelőhelyen, valamint vasúti átjáróban bekövetkezett baleseteket. Az ilyen közlekedési szabályszegésekkel szembeni szigorúbb büntetőjogi fellépést indokoltnak tartjuk. A szigorúbban üldözött szabályszegések körének megvonásánál figyelemmel voltunk arra is, hogy ezek a szabályszegések általában a norma tudatos megszegésével valósulnak meg, tehát az elkövető személyében is magasabb fokú társadalomra való veszélyesség jelenik meg. Így e cselekménykör, mind tárgyi oldalon – az elkövetési magatartás jellegében és a várható eredményben –, mind bűnösségi oldalon – a szabályszegés tudatos jellegében – kiemelkedő veszélyességű.

2. Módosító javaslatunk a közlekedés kockázatát jelentősen növelő szabályszegésekre a „közlekedés biztonságára különösen veszélyes közlekedési szabályszegés” megnevezést alkalmazza. Utalni kívánunk arra, hogy az általunk kijelölt szabálysértési kört a gyakorlat eddig is szigorúbban értékelte. Garanciális szempontból indokoltnak tartjuk azt is, hogy az ilyen szabályszegések köre a Büntető Törvénykönyvben kerüljön meghatározásra. A meghatározást az értel-

mező rendelkezések között helyeztük el [191. § (3) bek.]. Ez a technika egyszerűbbé teszi a bűncselekményi tényállást, és az esetleges későbbi módosítások sem a bűncselekményi tényállást érintik közvetlenül.

A különösen veszélyes közlekedési szabálysze-
gések körét az értelmező rendelkezések között a
következők szerint láttuk indokoltnak megvonni: A
közlekedés biztonságára különösen veszélyes köz-
lekedési szabályszegést az követ el, aki a kilométer/
órán meg határozott, vagy jelzőtáblával kilométer/
órán jelzett sebesség határokat jelentősen túllépi,
vagy súlyosan megszegi a gyalogos-átkelőhelyen
való közlekedés szabályait, illetve az előzés szabálya-
it a szembejövő forgalom sérelmére, avagy figyelmen
kívül hagyja a forgalomirányító fényjelző készülék,
valamint a fénysorompó tilos jelzését.

3. A baleseti statisztika hozzájárul a közlekedési
normaszegés (KRESZ) szerinti súlyossági tendenciák
kimutatásához.

A Központi Statisztikai Hivatal évente közreadja a
közúti közlekedési balesetekkel kapcsolatos legfon-
tosabb információkat. Ezek részét képezi a baleset
oka és kimenetele szerinti számadatok keresztábrája.
Ezúttal a 2002. évi információkról adunk áttekintést
(százalékos formában), mivel tapasztalataink szerint
az arányok az évek során alig változnak.

Az első %-szám azt jelzi, hogy a különböző sú-
lyosságú balesetek okok szerint az összes, azonos
súlyú baleset hány százalékát teszik ki. A második
%-szám azt jelzi, hogy egyazon baleseti okon belül
a különböző súlyossági fokozatok miként oszlanak
meg.

Baleseti ok (kiválasztva)	Összes	Meghalt	Súlyos	Könnyű
Hibás sebességválasztás	7959 (29%)	552 (38,6%; 6,90)	2634 (31,5%; 33,1%)	4773 (27,1%; 60,0%)
Ebből:				
Relatív gyorsajtás	7570 (27,6%)	499 (34,9%; 6,6%)	2494 (29,8%; 32,9%)	4577 (26%; 60,4%)
Abszolút gyorsajtás	389 (1,4%)	53 (3,7%; 13,6%)	140 (1,7%; 36%)	196 (1,1%; 50,4%)
Előzés	1742 (6,4%)	112 (7,8%; 6,4%)	577 (6,9%; 33,16%)	1053 (6%; 60,4%)
Ebből:				
Szembejövő forgalom zavarása	761 (2,8%)	70 (4,9%; 9,2%)	273 (3,3%; 35,9%)	418 (2,4%; 54,9%)
Elsőbbség meg nem adása	5547 (20,3%)	139 (9,7%; 2,5%)	1544 (18,5%; 27,8%)	3864 (21,9%; 69,7%)
Ebből:				
Jelzőtábla	3736 (13,6%)	83 (5,8%; 2,2%)	974 (11,7%; 26,1%)	2679 (15,2%; 71,7%)
Gyalogosnak zebrán	674 (2,5%)	37 (2,6%; 5,5%)	250 (3%; 37,16%)	387 (2,2%; 57,4%)
Írányválttatás, haladás, bekanyarodás	6293 (23%)	248 (17,4%; 3,9%)	1656 (19,8%; 26,3%)	4389 (24,9%; 69,7%)
Ebből:				
Követési táv.	1574 (5,7%)	29 (2%; 1,8%)	257 (3,1%; 16,3%)	1288 (7,3%; 81,9%)
Megállás elmúlásztása	640 (2,3%)	44 (3,1%; 6,9%)	144 (1,7%; 22,5%)	452 (2,6%; 70,6%)
Ebből:				
Rendőr vagy lámpa	492 (1,8%)	11 (0,8%; 2,2%)	100 (1,2%; 20,3%)	381 (2,2%; 57,4%)
Fénysorompó	93 (0,3%)	31 (2,2%; 33,3%)	23 (0,3%; 24,7%)	39 (0,2%; 41,9%)
Összes (100%)	27 407 (100%)	1429 (100%; 5,2%)	8360 (100%; 30,5%)	17 618 (100%; 64,3%)

A táblázatból – egyebek mellett – a következő jelzések adódnak:

a) Amíg a baleseti sérültek össz-számán belül a halottak aránya 5,2%, addig ez az arány (*figyelem*: a második %-érték az irányadó!) a kiválasztott baleseti okok körében jelentősen szóródik: legalacsonyabb a követési távolság be nem tartásából adódó személyi sérüléses balesetekben, ám meghaladja a 10%-ot a baleseteknek egyébként mindössze 1,4%-át kitevő abszolút gyorsajtásos balesetekben, sőt a vasúti átjárókban bekövetkező balesetekben (amelyek a baleseteknek mindössze 0,2%-át teszik ki) már minden harmadik sérült meghal.

b) A közlekedők 38,6%-a a sebesség hibás megválasztása miatt veszti életét. Ugyanerre az okra vezethető vissza a súlyos sérülések csaknem egyharmada.

c) A hibás sebességmegválasztás miatt bekövetkező sérülések az átlagnál súlyosabbak. Az átlagos 5,2%-os halálozási aránnyal szemben itt 6,9%, ezen belül a relatív gyorsajtás körében 6,6%, az abszolút gyorsajtásra visszavezethető balesetekben 13,6%. Azonos megfigyelések adódnak a súlyos sérülések megoszlásakor is, azzal a megjegyzéssel, hogy e sérülések „eltakarják” az egész életre szóló rokkantságot, aminek aránya a mentés és az orvosi ellátás színvonalának javulása függvényében jelentősen növekedhet.

d) Csaknem kétszeresen haladja meg az átlagos halálozási arányt a szembe jövő járművek ütközése során keletkező balesetek. A súlyos sérültek aránya is nagyobb az átlagnál.

e) Vannak olyan szabálysértések, amelyek tömegesen fordulnak elő, következményeik azonban sem a baleseti okok, sem a sérülések számában és/súlyosságában nem tükröződnek vissza. Ezek közvetlenül hatnak a közlekedés-biztonságra. Ide sorolhatók a tilos jelzésen áthaladás (kivéve a csekély számú, azonban nagyon súlyos vasúti-közúti baleseteket) és a követési távolság be nem tartására visszavezethető balesetek. Részben e körbe tartoznak a kijelölt gyalogos átkelőhelyen bekövetkező balesetek, ahol csak a súlyos kimenetel esetében figyelhető meg az átlagos súlyosságot meghaladó mérték. Ezek a szabályszegések, a következményük képpen bekövetkező balesetek nem közvetlenül a büntetőjog által kiemelten kezelt élet-testi épség tekintetében jelentenek a balesetek többségéhez képest nagyobb veszélyt, hanem azért, hogy – még ha viszonylag ritkán is járnak súlyos következménnyel – a szabálysértés tömegessége által a biztonságos közlekedéshez elengedhetetlenül szükséges nyugalmat sértik, illetve veszélyeztetik. Ezen túlmenően kihatással vannak a biztonságos közlekedés egyik alapfeltételét képező bizalmi elv érvényesülésére is. Közvetve pedig – a forgalmi zavarok, akadályok okozása miatt – nagy gazdasági károk forrásai.

Munkacsoportunk fontosnak tartja a következő szempontok figyelembevételét is:

a) A statisztika függvényében a kiemelt szabálysértések büntetőjogba való átültetése csak igen korlátozott mértékben látszik lehetségesnek – és szükségesnek.

b) Tekintettel arra, hogy a sebesség helyes megválasztása a közlekedésbiztos magatartás alfája és ómegája, elsősorban ezt az üzenetet kellene a jogalkotónak hangsúlyozottan küldenie a társadalomnak. Tehát: súlyosabban minősítendő annak tette (pl. könnyű sérülés okozása is büntetőjogilag üldözendő), aki túllépte a számszerűen rögzített sebességhatárt, sőt – esetleg – annak is, aki a megengedett sebességhatáron belül az elsőbbségi szabályok megsértésével társulva okozott balesetet. Vagy kizárólag, vagy elsősorban a zebra-elutések tartozhatnának ide, amelyek mint láttuk, az átlagnál csupán csekély mértékben inkább halálos vagy súlyos kimenetelűek, de ahol jelenleg Magyarországon ez csak azért van így, mert a gyalogosok kényyszerűen és tömegesen, életük megvédése céljából, lemondanak törvényben biztosított elsőbbségükről. Ugyanebbe a körbe tartja sorolandónak a munkabizottság az előzés szabályainak megszegése miatt bekövetkező balesetek okozóit is.

c) Ezzel ugyan a normasértőknek csak egy kisebb része marad fenn a rostán, azonban a jogalkotó az ő tettük szigorúbb megítélésével üzenetet küldhet a társadalomnak, ez pedig a következő: bár szabályt sérteni általában nem szabad (de ez olykor mégis megtörténik), ám néhány előírás ellen véteni a jogalkotó és – autentikus – alkalmazója szerint különösen meg nem történt. Kiemelten így vélekedik a jogalkotó azokban az esetekben, amikor a normasértés tudatossága bár többnyire nem bizonyítható, azonban vélelmezhető.

4. A jogalkalmazás tapasztalatai szerint a halálos közúti balesetek büntetési tételének alsó határa eltúlzott. A speciális alsó határ megvonása nélküli büntetési tételkeret a joggyakorlat igényeihez jobban igazodik. A 2002-es évben halálos közúti baleset gondatlan okozásának vétsége miatt elítélt, összesen 460 felnőtt személy közül 444 személyt ítélte a bíróság szabadságvesztés büntetésre. Ebből csupán 69 esetben alkalmazott végrehajtandó szabadságvesztést, a további 375 esetben annak végrehajtását felfüggesztette. A hatályos rendelkezések szerint ebben az évben a halálos közúti balesetre irányadó büntetési tételkeret 1–5 évig terjedő volt. A felfüggesztések magas számából tehát az következik, hogy a bíróság az esetek 81–82%-ban vagy 1 évi szabadságvesztést (a törvényi minimumot) szabott ki, vagy enyhítő szakasz alkalmazásával ennél is kevesebbet. Az egy éves alsó büntetési tételhatárt a Btk.-t módosító 1997. évi LXXIII. törvény vezette be, nyilvánvalóan az élet elleni gondatlan cselekményekkel való harmóniateremtés ér-

dekében. Figyelmet érdemel, hogy ez a törekvés nem érvényesült a halált okozó közlekedés biztonsága elleni gondatlan vétség, valamint a vasúti, légi vagy vízi közlekedés halált okozó gondatlan veszélyeztetése körében [Btk. 184. § (3) bek. II. ford. 3. tétel, Btk. 185. § (3) bek. II. ford. 3. tétel], ahol a büntetési tételkeret alsó határa a szabadságvesztés általános részi minimuma. A büntetésiskizabási tapasztalatok azt mutatják, hogy a bíróságok az 1997 előtti jogkövetkezmény-szemléletet e bűncselekményekkel jobban arányban állónak tekintették.

Felhívjuk a figyelmet arra is, hogy a súlyosabb megítélésű (a közlekedés biztonságára különösen veszélyes) közlekedési szabálysértéseknél azonban e körben a jelenleg hatályos, szigorúbb büntetési tételkeret érintetlen maradt.

A módosított körben a bűncselekmények megnevezésére a következő javaslatot tesszük:

187. § (3) I. fordulat a közlekedés biztonságára különösen veszélyes szabályszegéssel elkövetett közúti baleset gondatlan okozásának a vétsége

188. § (3) II. fordulat 1. t. a közlekedés biztonságára különösen veszélyes szabályszegéssel elkövetett, maradandó fogyatékossgot (súlyos egészségromlást, tömegszerencsétlenséget) eredményező közúti baleset gondatlan okozásának a vétsége

187. § (3) II. fordulat 2. t. a közlekedés biztonságára különösen veszélyes szabályszegéssel elkövetett halálos közúti baleset gondatlan okozásának a vétsége

187. § (3) II. fordulat 3. t. a közlekedés biztonságára különösen veszélyes szabályszegéssel elkövetett kettőnél több ember halálát (halálos tömegszerencsétlenséget) eredményező közúti baleset gondatlan okozásának a vétsége

1. számú melléklet

Összehasonlítás:

Szándékos, veszélyeztető, ágazati cselekmények bemutatása bűnösségi konstrukció, eredmény, büntetési tétel szempontjából

185. § Vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése

(1) bek. bűnösségi konstrukció: szándékos ágazati szabályszegés
szándékos veszélyokozás (limitált veszélyeztetési szándék)
eredmény: (legalább) absztrakt/távoli veszély
+ jogértelmezés alapján gondatlan könnyű testi sértés okozása vagylagos

(2) bek. bűnösségi konstrukció: szándékos ágazati szabályszegés
szándékos veszélyokozás (limitált veszélyeztetési szándék)
gondatlan sértő eredmény okozása
eredmény: a) súlyos testi sértés 0–5 év
b) maradandó fogy., súlyos eg. romlás, tömegszerencsétlenség 2–8 év
c) halál 5–10 év
d) halálos tömegszerencsétlenség 5–15 év

(3) bek. A bűncselekményt gondatlanságból követi el

(4) bek. önkéntes veszély-megszüntetés

186. § Közúti veszélyeztetés

(1) bek. bűnösségi konstrukció: szándékos ágazati szabályszegés
szándékos veszélyokozás (limitált veszélyeztetési szándék)
eredmény: **konkrét/közvetlen veszély**
+ jogértelmezés alapján gondatlan könnyű testi sértés okozása vagylagos

(2) bek. bűnösségi konstrukció: szándékos ágazati szabályszegés
szándékos veszélyokozás (limitált veszélyeztetési szándék)
gondatlan sértő eredmény okozása
eredmény: a) súlyos testi sértés 0–5 év
b) maradandó fogy., súlyos eg. romlás, tömegszerencsétlenség 2–8 év
c) halál 5–10 év
d) halálos tömegszerencsétlenség, **kettőnél több ember halála** 5–15 év

**Eltérés: a veszélyeztető eredmény minőségében
1 db sértő eredményben**

Összehasonlítás:

Gondatlan, veszélyeztető és balesetes ágazati cselekmények, bűnösségi konstrukció, eredmény, büntetési tétel szempontjából

185. § Vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése**Van gondatlan alakzata**

(3) bek. bűnösségi konstrukció: gondatlan: gondatlan vagy szándékos szabályszegés

(Megfogalmazása szerint csak gondatlan)

gondatlan veszélyokozás

gondatlan sértő eredmény okozása

eredmény: I. fordulat: (legalább) **absztrakt/távoli veszély**

+ jogértelmezés alapján gondatlan könnyű testi sértés

vagylagos büntetés

II. fordulat:

a) súlyos testi sértés

0–2 év

b) maradandó fogy., súlyos eg. romlás, tömegszerencsétlenség

0–3 év

c) halál

0–5 év

d) halálos tömegszerencsétlenség

2–8 év

186. § Közúti veszélyeztetés**Nincs gondatlan alakzata****187. § közúti baleset**

(1) bek. bűnösségi konstrukció: gondatlan: gondatlan vagy szándékos szabályszegés

(gondatlan veszélyokozás)

gondatlan sértő eredmény okozása

eredmény: súlyos testi sértés

vagylagos büntetés

(2) bek. bűnösségi konstrukció: gondatlan: gondatlan vagy szándékos szabályszegés

(gondatlan veszélyokozás)

gondatlan sértő eredmény okozása

eredmény: a) maradandó fogy., súlyos eg. romlás, tömegszerencsétlenség

0–3 év

c) halál

1–5 (!) év

d) halálos tömegszerencsétlenség, **kettőnél több ember halála**

2–8 év

Veszélyokozás, vagy könnyű testi sértés szabálysértési elbírálás

Eltérés: 1. szabályszegés bűnösségének megfogalmazása

2. vasúti, légi, vízi túlnyomó részt súlyosabb megítélése

3. 1 db sértő eredményben

A jelenleg hatályos vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése, a közúti veszélyeztetés és a közúti baleset okozásának bűncselekménye, valamint a javaslat szerinti közlekedési veszélyeztetés, vasúti, légi vagy vízi baleset okozása és a közúti baleset okozása (a tartalmi módosulásokat a dől, félkövér, aláhúzott betűtípus mutatja)

Hatályos**Tervezet****185. § Vasúti, légi****vagy vízi közlekedés veszélyeztetése**

(1) szánd. szab. szeg. és szánd. **absztrakt** veszély
+ gondatlan kts 0–3 év

(2) a) sts 0–5 év
b) mar. fogy, súly. egr. tömegsz. 2–8 év
c) halálos 5–10 év
d) halálos tömegsz. 5–15 év

(3) szándékos vagy gondatlan szab. szeg. gond
absztrakt veszély és gond. eredmény

I. ford. – veszélyeztető eredmény **vagylagos**
– kts vagylagos

II. ford.

a) sts 0–2 év
b) mar. fogy. stb. 0–3 év
c) halálos 0–5 év
d) halálos tömeg 2–8 év

186. § Közúti veszélyeztetés

(1) szánd. szab. szeg. és szánd. konkrét veszély
+ gondatlan kts 0–3 év

(2) a) sts 0–5 év
b) mar. fogy. súly. egr. tömegsz. 2–8 év
c) halálos 5–10 év
d) hal. tömegsz.
+ **kettőnél több ember** 5–15 év

187. § Közúti baleset

(1) sts vagylagos
(2) a) mar. fogy. stb. 0–3 év
b) halálos 1–5 (!) év
c) hal. tömegsz.
+ **kettőnél több ember** 2–8 év

**185. § Közlekedési veszélyeztetés
(vasúti, légi, vízi, közúti)**

(1) szánd. szab. szegés szánd. **közvetlen** veszély
+ gondatlan kts 0–3 év

(2) a) sts 0–5 év
b) mar. fogy., súly. egr. tömegsz. 2–8 év
c) halálos 5–10 év
d) halálos tömegsz.
+ **kettőnél több ember** 5–15 év

(3) szándékos vagy gondatlan szab. szeg. gond
közvetlen veszély és gond. eredmény

veszélyeztető eredmény **pénzbüntetés**

186. § (1) bek.-be

186. § (2) bek. a) pontba

186. § (2) bek. b) pontba

186. § (2) bek. c) pontba

186. § (2) bek. d) pontba

186. § Vasúti, légi vagy vízi baleset okozása

(1) szánd. szab. szeg. + gondatlan kts
vagylagos

(2) a) sts 0–2 év
b) mar. fogy. stb. 1–3 év
c) halálos 1–5 év
d) halálos tömegsz.
+ **kettőnél több ember** 3–8 év

187. § Közúti baleset

(1) sts vagylagos
(2) a) mar. fogy. stb. 0–3 év
b) halálos 1–5 (!) év
c) hal. tömegsz.
+ **kettőnél több ember** 2–8 év

A HÁZASSÁG, A CSALÁD, AZ IFJÚSÁG ÉS A NEMI ERKÖLCS ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK (BTK. XIV. FEJEZET) DE LEGE FERENDA

II. RÉSZ

2.1. Az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak hatályos szabályozásának kritikai elemzése

Úgy gondoljuk, hogy az erőszakos közösülés, a szemérem elleni erőszak és a megrontás tényállásaiban használt „közösülés”, illetve „fajtalanság” fogalmainak, a 210/A. § (2) bekezdésében foglalt értelmező rendelkezéssel együtt, a jelenlegitől eltérő tartalmat, adott esetben megnevezést kell adnunk.

a) Ami a közösülést illeti, jogos a nem büntetőjogásztól származó megállapítás: „A kérdésben teljes mértékben járatlan érdeklődöt az első meglepetés akkor éri, amikor akárhogy keresi, csak nem találja a közösülés fogalmát a Btk.-ban.”¹ Annak ellenére nem találja, hogy a közösülést a büntetőjogi gyakorlat az élettani értelemben vett közösüléstől eltérő értelemben használja, nevezetesen befejezetten látja megvalósulni a nemi szervek érintkezésével, ennek megállapításához azonban az élettani értelemben vett közösülésre irányuló szándékot tartja szükségesnek.² Egy fogalomnak két eltérő értelme bír relevanciával a büntetőjogban?! A szándéknak mint szubjektív tényállási elemnek az objektív tényállási elemeket kell átfognia, az elkövetési magatartás részeként ezek közé tartozik e tényállásokban a közösülés is. Ha az objektív tényállás szintjén a hétköznapi, biológiai értelemben vett közösüléstől eltérő tartalmú fogalmat használunk, akkor a szándéknak is ezt kell átfognia! Megengedhetetlen, hogy a szándék mint szubjektív tényállási elem elszakadjon az objektív tényállási elemektől, ezzel szétzilálódik az egész tényállás. Az eddigi értelmezés tehát már dogmatikai, tényállástani alapon is megkérdőjelezhető.

* Prof. Dr. Nagy Ferenc: tanszékezetű, egyetemi tanár, SZTE ÁJK Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék

Dr. Szomora Zsolt: egyetemi tanársegéd, SZTE ÁJK Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék

¹ Szabély Katalin: Közvetlen és közvetett diszkrimináció a nemi erkölcs elleni bűncselekmények szabályozásában. Szeged, 2003. Kézirat. 5. p. Megjelenés alatt a Magyar Jog c. folyóiratban

² Erre példaként lásd BH 1988. 342.: „A koránál fogva fejletlen gyermek sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmény esetén a nemi szervek érintkezése csak akkor alapozza meg a befejezett erőszakos közösülés megállapítását, ha az elkövető szándéka élettani (és köznapi) értelemben közösülésre irányult [...]”; vagy Berkes György (szerk. és társszerző): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC. Budapest, 2003. március 1. 601–602.p.

A praktikum oldaláról figyelemmel kell lennünk az időközben bekövetkezett törvényi változásokra is. A büntetőjogi értelemben vett közösülés-fogalmat a bírói gyakorlat akkor alakította ki, amikor kizárólag nő lehetett a sértett. Az 1997. évi LXXIII. törvénnyel történt Btk.-módosítás nyomán már nemcsak nők, hanem férfiak is passzív alannyá válhatnak. Az eredeti közösülés-fogalom fenntartása ahhoz a képtelenséghez vezet, hogy befejezetten megvalósul a közösülés, ha egy nő egy férfinak, sőt egy 4–5 éves fiúgyermeknek a hímvesszőjét közösülési szándékkal a nemi szervéhez érinti. Vagy egy abszolút impotenciában szenvedő férfi, aki a gyakorlat értelmében nem lehet erőszakos közösülés önálló tettese, csak a szemérem elleni erőszaké, most már erőszakos közösülés passzív alanya lehet. A passzív alanyi kör kitágításával már nehezen tartható a közösülés befejezettségére vonatkozó uralkodó álláspont.³

A közösülés-fogalom ilyen speciális értelmezése ellentétes lehet a nullum crimen sine lege certa elvével, de még egyértelműbbnek látszik a nullum crimen sine lege scripta elvével való összeférhetetlensége, amely elv a szokásjognak, bírói jognak az elkövető terhére való alkalmazását tiltja.⁴ Az ilyen tartalmú közösülés-fogalom kifejezett értelmező rendelkezést kívánna, amennyiben a jelentését ebben az értelemben kívánnánk fenntartani. A dogmatikai és a praktikus szempontokra is figyelemmel azonban a közösülés-fogalom változtatásra szorul, jelenlegi értelmezését nem látjuk fenntarthatónak, s ennek további indokait is fogjuk még a későbbiekben adni [Vö. 2.2. b) pont].

b) A fajtalanságra jelenleg a Btk. 210/A. § (2) bekezdésében foglalt értelmező rendelkezés az irányadó, amely szerint: „[...] fajtalanság: a közösülés kivételével minden súlyosan szeméremsértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére vagy kielégítésére szolgál.”

A fogalomhoz a bírói gyakorlat szorosan hozzá kapcsolja, hogy a fajtalanság cselekménynek a passzív alany testét érintenie kell, vagy legalábbis erre kell irányulnia; a szemérem elleni erőszak

³ Gál István László: Szempontok a nemi erkölcs elleni bűncselekmények új szabályozáshoz. Büntetőjogi Kodifikáció. 2002. évi IV. szám. 29. p.

⁴ Szabély K.: uo. 6. p.; vö. Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó. Budapest, 2001. 55–62. p.

büntették az elkövetési magatartása – a fajtalanság – csak a passzív alany testének közvetlen, fizikai érintésével valósul meg (BH 1993. 341.); a fajtalanság a passzív alany testét közvetlenül érintő olyan tevékenység, amely a nemi vágy felkeltésére, illetve kielégítésére alkalmas (BH 1994. 470.) Erre a helyes jogalkalmazói gyakorlatra tekintettel javasoljuk, hogy a fajtalanság törvényi fogalmába ez a kritérium is kerüljön be.⁵

A fajtalanság a törvényi fogalomból eredően célzatos jellegű cselekmény, a nemi vágy felkeltésére vagy kielégítésére szolgál. Számos eset előfordulhat azonban, amikor a passzív alany nemi szabadságát egyébként durván sértő cselekmény nem szexuális indíttatású, nem irányul az elkövető nemi vágyának felkeltésére vagy kielégítésére, hanem a sértett megalázását, a fölötté megszerzett hatalom alantas gyakorlását célozza (például hogy a megvert, munkára kényszerített sértett az elkövető nemi szervét vegye a szájába).⁶ A bírói gyakorlatból is említhetünk két esetet, amikor a bíróság a Btk. helyes értelmezésével nem látta megállapíthatónak a releváns nemi erkölcs elleni bűncselekményt, pedig az elkövető cselekménye durván sértette a passzív alany nemi szabadságát. A BH 1994. 552. sz. határozat szerint a sértett megalázása végett, vagy „kitolásból”, illetve bosszúból szemérem sértő magatartásra kényszerítése nem valósít meg fajtalanságot, mert nem a nemi vágy felkeltésére vagy kielégítésére irányul, s ezért nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmény nem állapítható meg az elkövető terhére. A határozat külön kiemeli, hogy ennek a szempontnak a vizsgálata különösen fontos az azonos neműek által alkotott zárt közösségekben, mint például a kollégiumokban vagy a katonai alakulatoknál. Egy másik esetben (BH 1997. 111.) szintén laktanyai „megleckéztetésről” volt szó, amely során az elkövetők a passzív alany felsőtestét lemeztelenítették, azt valamint a nyakát csókolgatni kezdték és kiszívták. A bíróság kiemelte, hogy a cselekményeknek nemi célzata nem volt, ezért nemi erkölcs elleni bűncselekmény megállapításának nincs helye.

Egyetértünk azzal, hogy az ilyen jellegű cselekmények is durván sértik a passzív alany nemi szabadságát, azaz a nemiséggel kapcsolatos bármely cselekmény megvalósításának, elfogadásának, eltűrésének szabadságát. A nemi szabadság a nemi erkölcs elleni bűncselekmények jogi tárgya, és sérelme esetén szükségesnek mutatkozik e bűncselekmények megállapíthatósága, ezért a fajtalanság jelenlegi törvényi definíciója ezt lehetővé tévő módosításra szorul [Vö. 2.2. c) pont].

⁵ *Vida Mihály*: Vázlat a Btk. „A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények” szövegtervezetéhez. Kézirat. Szeged, 2003. 5. p.

⁶ *Miszlai Lányi Éva – Szűcs István Ádám*: Összefoglaló a hatályos Btk. XIV. Fejezetének felülvizsgálatára létrehozott kodifikációs „kis bizottság” 2003. június 10. napján tartott megbeszélésén felvetődött kérdésekről. Kézirat. Budapest, 2003. 4. p. (továbbiakban a „kis bizottság” két tagja)

c) A közösülés és a fajtalanság fogalmainak problematikussága mellett komoly problémát jelent az, hogy az erőszakos közösülés és az erőszakos fajtalanság két külön tényállásban van önállóan. Ennek a megoldásnak megvolt a maga indoka akkor, amikor a szemérem elleni erőszak büntetési tétele alacsonyabb volt, mint az erőszakos közösülésé, és amikor még létezett a természet elleni erőszakos fajtalanság tényállása. Az 1993. évi XVII. törvény azonban mind a három bűncselekmény büntetési tételeit azonosan állapította meg, az Alkotmánybíróság pedig a 37/2002. (IX. 4.) sz. határozatával megsemmisítette a Btk. 200. § szerinti természet elleni erőszakos fajtalanság tényállását, így a korábban annak hatálya alá eső cselekményeket jelenleg a 198. § szerinti szemérem elleni erőszak alá vonjuk.⁷ Hatályos büntetőjogunkban tehát két erőszakos nemi bűncselekmény létezik, teljesen azonos minősítési rendszerrel és büntetési tételekkel, az egyetlen különbség az elkövetési magatartásban jelentkezik (197. §: közösülésre kényszerítés, 198. §: fajtalanságra vagy annak eltűrésére kényszerítés).

A hatályos szabályozásból a következő problémák erednek.⁸ A (büntetőjogi értelemben vett) közösülés kísérlete, amit az (élettani értelemben vett) közösülésre irányuló szándékból állapítanak meg, megvalósíthat befejezett fajtalanságot. Ha az elkövető közösülésre irányuló szándékkal az erőszakot, illetve az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetést megvalósító magatartást megkezdi és maga a (büntetőjogi értelemben vett) közösülés nem valósult meg, akkor terhére a közösülésre irányuló szándéka alapján erőszakos közösülés kísérletét állapítanak meg. Még akkor is, ha a közösülésre törekvés során, például a passzív alany lemeztelenítése, a közösüléshez szükséges testhelyzetbe hozása során egyébként befejezetten megvalósul a szemérem elleni erőszak büntette. A két tényállásnak a közösülésre irányuló szándék alapján történő elhatárolása helyes volt addig, amíg az erőszakos közösülés (és így annak kísérlete is) súlyosabban

⁷ Közbevetőleg jegyezzük meg, hogy megítélésünk szerint az Alkotmánybíróság 37/2002. sz. határozata egyfajta „jogalkotói szerepvárat” is tükröz. A Btk. XIV. Fejezetét, azon belül is elsősorban a szexuális irányultság szerinti megkülönböztetés problematikáját érintő alkotmányossági kérdésekhez, illetve az említett AB határozathoz lásd *Kovács Virág*: A szexuális irányultság mint a diszkrimináció egyik fajtája és annak értékelése a magyar és uniós joggyakorlatban. *Magyar Jog*. 2003. évi 8. sz. 484–491. p., *Kovács Virág*: A szexuális szabadság jogi megközelítésének problémái. *Jogtudományi Közöny*. 2003. július–augusztus. 322–330. p., *Schiffer András*: Külügzott alapjogvédelem. *Fundamentum*. 2003. évi 3–4. sz. 119–121. p., *Takács Judit*: Az intézményesített diszkrimináció vége? *Fundamentum*, 2002. évi 3–4. sz. 95–103. p., *Elek Balázs*: Egy idejét múlt tényállás? Kérdések a természet elleni fajtalanság büntette körül. *Magyar Jog*. 2002. évi 1. sz. 31–34. p.

⁸ Az itt vizsgált két problematikához lásd: *Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál*: Büntetőjog Különös Rész. 2. hatályosított kiadás. HVG-ORAC. Budapest, 2002. 221. p., *Nagy Ferenc* (szerk. és társszerző): A magyar büntetőjog különös része. Korona Kiadó. Budapest, 1999. 276 és 280. p., és BH 1964/9–4117; BH 1967/1–5123; BH 1981. 222.; BH 1997. 158., BH 2000. 279.

volt büntetendő a szemérem elleni erőszaknál. A jelenleg egyező büntetési tételek mellett azonban az a kérdés merül fel, hogy ha egy azonos jogi tárgyat védő bűncselekmény tényállása befejezetten megvalósul (szemérem elleni erőszak), akkor hogyan lehet kizárólag az eltérő szándék alapján, szubjektív alapon egy ugyanolyan – tehát nem súlyosabb – büntetési tételű bűncselekmény (erőszakos közöszülés) kísérletét megállapítani? Ezt semmilyen dogmatikai indok nem támaszthatja alá, hiszen az azonos büntetési tétellel rendelkező és azonos jogi tárgyat védő bűncselekmények közül a befejezett bűncselekménynek nagyobb az absztrakt társadalomra veszélyessége, és ezért konkrét esetben az adott büntetési tételkereten belül a befejezett bűncselekményre kell súlyosabb büntetést kiszabni. A kísérlet általában enyhítő körülmény, sőt a Btk. a kísérlet esetében a büntetés kétfokú enyhítésére is lehetőséget ad.

Ehhez a kérdéshez közvetlenül kapcsolódik az, hogy a bírói gyakorlat szerint a szemérem elleni erőszak az azonos alkalommal megvalósuló erőszakos közöszülés-sel nem állapítható meg halmazatban. Így az azonos alkalommal, ugyanazon sértett sérelmére elkövetett erőszakos közöszülés és szemérem elleni erőszak esetén csak az erőszakos közöszülés állapítható meg, mivel – a látszólagos halmazat folytán – a szemérem elleni erőszakot az erőszakos közöszülés magában foglalja (összeolvadás). Részünkről már korábban is annak a véleményünknek adtunk hangot, hogy az azonos büntetési tételek mellett ez a gyakorlat már nem feltétlenül állja meg a helyét, mert ma már nem állítható, hogy az erőszakos közöszülés és a szemérem elleni erőszak a több és a kevesebb viszonyában van. Az anyagi halmazat lehetőségének kizárása tulajdonképpen a korábbi szabályozás „utóhatásaként” fogható fel, mert a bírói gyakorlat még ma is általában súlyosabbnak tekinti az erőszakos közöszülést.⁹

Látható tehát, hogy az erőszakos közöszülésnek és az erőszakos fajtalanásnak az ismert tartalommal, teljesen azonos felépítésű és egyező büntetési tételű két tényállásban való különtartása megoldhatatlan jogértelmezési, jogalkalmazási problémákhoz vezet.¹⁰ Már itt kiemeljük, hogy az európai összehasonlítás azt mutatja, hogy azok a külföldi büntető kódexek, amelyek megkülönböztetik egymástól a közöszülést és a fajtalanásot mint más szexuális cselekményt, e két magatartást többségükben eltérő büntetéssel fenyegetik azzal, hogy a súlyosabb megítélésű a közöszülés.

d) E két bűncselekmény minősített esetei kapcsán foglalkoznunk kell a *12. életévét be nem töltött sértett sérelmére elkövetett erőszakos nemi bűncselekményekkel* [Btk. 197. § (2) bek. a) pont és 198. §

(2) bek. a) pont]. Az ellentmondásos jogi szabályozásra tekintettel az erőszakos közöszülés és a szemérem elleni erőszak súlyosabban büntetendő, ha a sértett a 12. életévét nem töltötte be. Emellett áll a Btk. 210. §-a, amelynek értelmező rendelkezése szerint: A 197. § és 198. § alkalmazásában a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek kell tekinteni. A jogalkotó e minősített eset megalkotásakor láthatóan egyáltalán nem volt tekintettel a differenciálás lehetőségére és szükségességére aszerint, hogy a 12. életévét be nem töltött sértett ténylegesen akaratnyilvánításra vagy védekezésre képtelen állapotban volt-e, vagy ez az állapota csak a 210. § értelmében norma-tíve állt fenn és a nemi cselekményre a beleegyezésével került sor, vagy vele szemben ténylegesen erőszakot vagy minősített fenyegetést alkalmaztak.¹¹ A jogalkalmazónak kellett ebben az ellentmondásos törvényi szabályozásban eldöntenie, hogy a 12 éven aluli személlyel szemben elkövetett közöszülés vagy fajtalanás az érintett nemi deliktum alapesetét (a védekezésre képtelen 12 éven aluli személyre figyelemmel), vagy a bűncselekmény minősített esetét (a sértett a 12 életévét nem töltötte be) alkalmazza-e, mivel a kifejtett magatartás mind a két tényállásba egyaránt beleillik. A jogalkalmazó döntése értelmében a 12 éven aluli gyermek sérelmére erőszak avagy az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés nélkül elkövetett cselekmény is az említett minősített eset szerint minősül.¹²

Ezzel a leegyszerűsítő és ellentmondásos értelmezéssel nem tudunk egyetérteni. A 12 éven aluli sértett beleegyezésének esetén a cselekmény ugyanis amiatt értékelendő minősített esetként, mint ami a 210. §-ra figyelemmel már az alapeseti minősüléshez is szükséges volt. Ha a beleegyezésen alapuló esetekben a sértett 12 éven aluli életkorát mint minősítő körülményt alkalmazzák, akkor ezt az életkort kétszer értékeli az elkövető terhére. Először azért, mert a szexuális cselekmény megrontás helyett erőszakos közöszülésként minősül, másodsor pedig azért, mert az erőszakos közöszülés alapesete helyett annak minősített eseteként kerül alkalmazásra. Ez a jogi megoldás a kétszeres értékelés tilalmát sérti. A kétszeres értékelés tilalmának büntetőjogi alapelveivel összhangban álláspontunk szerint az alábbi értelmezés állna:¹³

– ha a 12 éven aluli sértettel erőszak vagy kvalifikált fenyegetés nélkül történik a közösz-

⁹ Nagy F. 2001. 306. p., lásd ehhez pl. BH 1997. 158., amely kifejezetten kitér a büntetési tételeket egységesítő jogszabályi változásra, s ennek ellenére látja indokoltnak fenntartani a korábbi, halmazatot mellőző gyakorlatot.

¹⁰ Hasonlóan Gál. I. L.: uo. 30. o.; Vida M.: Kézirat. 3. p.

¹¹ A differenciálás lehetőségeit részletesen vizsgálja Hollán Miklós: A tizenkét év alatti gyermekek nemi fejlődésének büntetőjogi védelme. Egy törvénymódosítás margójára. Collega. 1998. évi 3. szám 17–18. p.

¹² Bírósági Határozatok. 1999/9. szám. Fórum rovat 185. p. és Berkes Gy. 2003. 601. p.

¹³ Nagy F. 1999. 274–275. p.; hasonlóan Belovics E. – Molnár G. – Sinku P. 2002. 219–220. p.

lés vagy a fajtalanság, akkor a 197. és 198. § (1) bekezdése alkalmazandó;

– ha a közösülés vagy fajtalanság a 12 éven aluli személy sérelmére erőszak vagy kvalifikált fenyegetés alkalmazásával történik, akkor a 197. és 198. § (2) bek. a) pontját kell megállapítani;

– kétszeres minősülés esetében az említett törvényhelyek (3) bekezdését kell alkalmazni.

E súlyos problémákra figyelemmel az említett minősített eset és ezzel összhangban a 12. életév alatti személyek sérelmére elkövetett nemi bűncselekmények szabályozásának újragondolása szükséges [Vö. 2.2. c) pont].

Ki kell továbbá térni a *többek által elkövetett erőszakos közösülés és szemérem elleni erőszak bűntetteire* [Btk. 197. § (2) bek. c) pont, 198. § (2) bek. c) pont]. Az itt jelentkező probléma is arra az „alaptételre” vezethető vissza, hogy a közösülés kísérlete megvalósíthat befejezett fajtalanságot. A jelenlegi jogértelmezés szerint a minősített eset a kísérlet szakába lép, ha legalább két tettes szándéka – a kölcsönös tudat mellett – közösülésre irányul és megkezdik a tényállásszerű kényszerítés kifejtését. A bűncselekmény pedig a kísérlet szakában marad mindaddig, amíg egyik elkövető sem közösült a sértettel, vagy pedig csak az egyik közösült vele.¹⁴ Ebből az értelmezésből is ugyanaz következik, mint a korábbiakban, nevezetesen, hogy ha közösülési szándék állapítható meg, akkor közömbös a ténylegesen és befejezetten megvalósult fajtalanság. Ez olyan abszurd megoldásra vezet, hogy ha pl. a közösülési szándékkal cselekvő két elkövető közül egy sem közösült, de mindkettő befejezett fajtalanságot valósít meg, akkor sem a többek által elkövetett szemérem elleni erőszakért, hanem a többek által elkövetett erőszakos közösülés kísérletéért fognak felelni. E felfogással kapcsolatos kifogásaink a korábbiakkal megegyeznek [Vö. 2.1. c) pont].

E problematika szemléletesen tükröződik a BH 2004. 42. számú határozatban. A történeti tényállás lényege szerint a két vádlott megbeszélte, hogy mindketten közösülni fognak a sértettel, majd mindketten erőszakkal, valamint testi épség elleni fenyegetéssel lemeztelenítették a sértettet. Ezt követően mindketten fajtalan cselekményeket végeztek, hosszabb ideig, többször ismételve. A fajtalanságot követően „cigaretaszüntetet” tartottak az elkövetők, majd I. r. vádlott közösült a sértettel, de másodrendű vádlott végül önként elállt a közösüléstől. A jogerős ítélet I. r. vádlottat többek által elkövetett erőszakos közösülés kísérletében, míg a II. rendű vádlottat többek által elkövetett szemérem elleni erőszak bűntetében mondta ki bűnösnek. Tette ezt azzal az indokolással, hogy II. r. vádlott terhére elállása folytán a 197. § (2) bek. c) pontja szerinti bűncselekmény nem állapítható meg, ugyanakkor az I. r. vádlott

közösülését megelőzően, fajtalan cselekményeikkel mindketten befejezetten megvalósították a 198. § (2) bek. c) pontja szerinti bűntettet. Az I. r. vádlott viszont közösült a sértettel, de mivel II. r. vádlott elállása folytán a bűncselekmény befejezése elmaradt, ezért I. r. vádlott terhére a minősített eset kísérlete állapítható meg.

A fenti indokolás logikus következménye az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak elhatárolására kialakult bírói gyakorlatnak, de semmiképpen sem tartható. Ez a jogi megoldás azért abszurd, mert azt, aki kevesebbet tett – nevezetesen a II. r. vádlottat, aki csak fajtalankodott – egy öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett *befejezett* bűncselekményben mondta ki bűnösnek. Ezzel szemben azt, aki többet tett – nevezetesen az I. r. vádlottat, aki a fajtalanság után még közösült is – egy ugyanilyen büntetési tételű bűncselekmény *kísérletében* mondta ki bűnösnek.

A Btk.-nak a bírói gyakorlatól eltérő értelmezése odavezet, hogy az I. r. vádlott cselekményének a minősítése akként változna meg, hogy a többek által elkövetett szemérem elleni erőszak mellett halmazatban még erőszakos közösülés alapesetét állapítanánk meg a terhére. Ez a megoldás sem tekinthető megfelelőnek, s így a hatályos törvény lehetséges értelmezéséből adódó két megoldás tartathatatlansága egyértelműen mutatja, hogy a Btk.-t módosítani kell.

2.2. De lege ferenda észrevételek az erőszakos nemi erkölcs elleni bűncselekményekhez kapcsolódóan

A fenti kritikai elemzés alapján de lege ferenda észrevételeinket az alábbiakban foglaljuk össze.

a) A nemi erkölcs elleni bűncselekmények egyik – és az erőszakos nemi erkölcs elleni bűncselekmények körében elsődleges – jogi tárgya a nemi szabadság, azaz bármilyen szexuális cselekmény megválasztásának, elfogadásának és eltérésének, a szexuális orientációnak és a partner megválasztásának szabadsága (külön hangsúlyhoz jutott ez a fajtalanság célzatossága kapcsán). Több ország büntető kódexe erre tekintettel az emberi szabadság és méltóság elleni bűncselekmények között szabályozza az erőszakos szexuális deliktumokat (így például a francia, a német, az olasz). Figyelembe véve azonban a bevezetőben leírtakat, mivel a XIV. Fejezetben védett jogi tárgyak vitathatatlanul összetartoznak, ezért nem javasolnánk az erőszakos szexuális bűncselekmények rendszertani elhelyezésének megváltoztatását, hanem e helyett a II. Cím megfelelő bővítését a következőképpen: *a nemi szabadság és erkölcs elleni bűncselekmények*. Hasonló meghatározást alkalmaz az orosz és a lengyel Btk. is.

¹⁴ Berkes Gy. 2003. 602. p.

b) A közösülés és a fajtalanlás jelenlegi értelmükben történő megkülönböztetését nem látjuk fenntarthatónak több okból sem. Jelentésük lényegesen eltér a köznapi szóhasználatától, ami nem szerencsés; a köznapi és az orvosi nyelvben orális és anális közösülésként aposztrofált szexuális cselekmények a Btk. szerint fajtalanlásnak minősülnek, másrészt a fajtalanlás nagyon régies, a köznyelvből teljesen kikopott, és ma a konszenzusos kapcsolatban elfogadottnak tekintett szexuális magatartásokat megbélyegző kifejezés. Az európai Btk.-k többsége a közösülés mellett az *ahhoz hasonló*, vagy csak egyszerűen *más szexuális cselekmény* megjelöléssel él. Ha pedig megkülönböztetik egymástól a közösülést és a más szexuális cselekményt, akkor – mint már említettük – a közösülést többségükben súlyosabban rendelik büntetni.

A közösülés és a fajtalanlás jelenlegi értelmében azért sem tartható fenn, mert szükségképpen szexuális irányultsághoz tapad, ugyanis a közösülés heteroszexuális cselekménynek minősül, míg a homoszexuálisok bármilyen cselekménye fajtalanlás.¹⁵ A szexuális irányultság szerinti – akár csak pusztán tényállás-technikai és elnevezésbeli – bármilyen megkülönböztetés pedig hatályos törvényünkben már nem található, mint ahogyan – az orosz és az ukrán Btk.-tól eltekintve – nem lelhető meg más vizsgált európai ország büntető kódexében sem.

Gál István László az erőszakos szexuális cselekményeknek egy tényállásban való szabályozásának szükségességére¹⁶ mellett a következőket veti fel:¹⁷ „[...] megfontolandó, hogy érdemes-e továbbra is fenntartani a közösülés és a fajtalanlás közötti merev megkülönböztetést, hiszen ha azonos tényálláson belül azonos büntetési tétellel fenyegetettek lesznek, a különbségtétel felesleges. Ez ráadásul megszüntetné a több mint egy évszázada tartó vitát a büntetőjogi és a hétköznapi értelemben vett közösülés-fogalom eltéréseivel kapcsolatban. Emellett irrelevánssá válna a közösüléssel kapcsolatos számos bizonyítási probléma [...]”.

Ez a felvetés lényegében akkor követendő, amennyiben továbbra is minden erőszakos nemi cselekményt ugyanazzal a büntetéssel fenyegetünk. Megfontolandónak tartjuk azonban az újbóli differenciálást a következők szerint. A büntetési tételeket és a minősítési rendszert egységesítő 1993. évi XVII. törvény indokolása értelmében „a szemérem elleni erőszak [...] is elkövethető oly módon, hogy az emberi mivoltában mélyen megalázott sértettnek nagymérvű testi vagy lelki gyötrelmet kell elszenvednie, ezért a hatályos szabályozás szerinti megkülönböztetés nem tartható fenn”. Be kell azonban látnunk, hogy az

indokolás azért állja meg a helyét, és azért volt szükséges a büntetési tételek egységesítése, mert a törvényi szabályozás a „közösülés–fajtalanlás fogalompáros” mentén épült fel. Ezért az indoklásból sejthető olyan cselekmények, mint az orális vagy anális közösülés, fajtalanlásnak minősítve enyhébben voltak büntetendők. Ez nyilvánvalóan nem volt fenntartható. Ez a szabályozás ugyanakkor a *visszajára fordult* az enyhe fajtalan cselekmények vonatkozásában, mint amilyen például a nemi szerv kézzel való megérintése.

c) A kifejtettek alapján a „nemi erőszak”¹⁸ lehetséges megnevezésű jövőbeni tényállás felépítését a következők szerint képzeljük el.

Az alaptényállásban a közösülés és fajtalanlás helyére a *nemi/szexuális cselekmény*¹⁹, az erre, valamint az ennek eltérésére való kényszerítés lépne. Ez volna a szabályozás generális fogalma, amelyet a kritikai elemzésben leírtakra tekintettel értelmező rendelkezésben akképpen kellene meghatározni, hogy – az elkövetés tipikus eseteire tekintettel – a nemi vágyra vonatkozó célzatot fenn kellene tartani és mellette vagylagos elemként szerepeltetni a cselekménynek a sértett nemi szabadságát egyébként súlyosan sértő voltát és azt, hogy az a sértett testét közvetlenül érinti vagy arra irányul. A nemi erőszaknak ez az alapesete egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel lenne fenyegetett.

Ehhez képest minősített esetként – kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetve – nyerne meghatározást a *közösülés*, amely régi kifejezés új tartalmat kapna egy értelmező rendelkezésben úgy, hogy közösülés az olyan nemi cselekmény, amely a *testbe történő behatolással* jár (vö. a spanyol és a német szabályozással). Ez a megközelítés átfogja a mai közösülés–fogalmunkat, ezen kívül kiterjed a jelenlegi értelemben vett fajtalanlás legdurvább eseteire. Ez a megfogalmazás (testbe, nem pedig a sértett testébe) nem zárja ki azt sem, hogy a behatolás az elkövető testébe, például a szájába történjék, és átfogja a tárggyal történő behatolást is. A törvényi megfogalmazás így egyértelmű lenne, egybeesne a köznapi és életlani értelemben használt közösülés-fogalommal. A hozzá kapcsolódó szubjektív oldal nem igényel speciális értelmezést, rá alapítva a minősített eset kísérlete is megállapítható, s a jelenlegi helyzettől eltérően súlyosabb büntetést vonna maga után.

A minősített esetek körében a jelenlegi (2) bekezdés szerinti szabályozás változatlan maradna azzal, hogy a büntetési tételeket az alapesethez és az első minősített esethez képest meg kellene különböztetni.

¹⁵ Ehhez részletesen lásd: *Szabély K. Kézirat 7. és köv. p.*¹

¹⁶ Ezt szorgalmazza szintén *Vida M. Kézirat 3. p.* és a „kis bizottság” két tagjának kézirata 6. p.

¹⁷ Uo. 33. p.

¹⁸ Az elnevezéshez lásd: 16. lj.

¹⁹ A „nemi” megjelölés a hagyományos, régebbi szóhasználatot jelenti, míg újabb, bár nyelvünkben mára meghonosodott a „szexuális” megjelölés. Bármelyiket elfogadhatónak találjuk.

Változatlanul maradna a 12. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett nemi erőszak is. *Gál István László* javaslatából²⁰ kiindulva változtatást a 210. § szerinti értelmező rendelkezésében kellene tenni aszerint, hogy az alapeset és az általunk javasolt értelemben vett közösüléssel megvalósuló minősített eset [tehát a mai 197. § és 198. § (1) bek.] alkalmazásában a 12. életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek kell tekinteni. A kétszeres értékelés elkerülésére azonban még inkább alkalmasnak látjuk *Hollán Miklós* elképzelését, amely szerint a 12. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett kon-szenzuális szexuális cselekményeket a megrontás minősített eseteként rendeljük büntetni az erőszakos nemi bűncselekmény alapesetének (és esetünkben behatolással megvalósuló minősített esetének) büntetési tételével. „Így az erőszakos nemi bűncselekmények és a megrontás közötti elhatárolást – a tizenkét éven aluli sértett vonatkozásában is – pusztán az erőszakos nemi büntettek valós körülményeken nyugvó tényállási elemei képeznek.”²¹

d) A nemi erőszak kapcsán felmerülhet még az az igény, hogy a betegséggel vagy gyógyíthatatlan betegséggel való megfertőzést minősített esetként, illetve külön szabályozzuk.²² A HIV-fertőzéssel, annak terjesztésével és a büntetőjog alkalmazhatóságával kapcsolatban a közelmúltban külön tanulmány készült. Ennek a vizsgálódásnak a konklúziója az, „hogy nagyon ritkán előfordulhatnak olyan esetek, amikor a HIV-vel való megfertőzés illetve annak kísérlete büntetőjogi válaszokat igényel (például ha valaki fecskendővel vírust juttatna egy másik személy szervezetébe), az ilyen esetek szankcionáláshoz azonban nem szükséges, hogy a Büntető Törvénykönyv külön HIV-specifikus tényállást tartalmazzon, hanem más már korábban is létező bűncselekmény címén javasolt az eljárást lefolytatni.”²³

A szubjektív oldal – azaz a szándékosság vagy a gondatlanság – megállapíthatósága (ennek nehézségeivel az említett tanulmány részletesen foglalkozik) esetére elegendőnek és megfelelőnek tartjuk a halmazati büntetés alkalmazását, azaz a nemi bűncselekmény mellett a testi sértés megfelelő alakzatának megállapítását. A szubjektív oldal megállapításának nehézsége miatt esetleg szóba jövvő, a sértett személyét előtérbe helyező olyan szabályozást pedig nem tartunk elfogadhatónak, amely a betegséggel való megfertőzést a szexuális bűncselekmény minősített eseteként objektív büntetethetőségi feltétel formájában határozná meg.

e) A „kis bizottság” két tagja kéziratában²⁴ felmerült még az ún. „távolságtartásra kötelezés” mint a nemi bűncselekményeknél jelentőséggel bírható nem csupán eljárásjogi, hanem anyagi jogi jogintézmény szabályozásának kérdése. Véleményünk szerint e jogintézménynek nem csupán a nemi bűncselekményekkel összefüggésben lehet szerepe, ezért kidolgozása nem a Btk. XIV. Fejezetének kodifikálásához kapcsolódó feladat. Ettől függetlenül is úgy látjuk, hogy a távolságtartásra kötelezés elsősorban eljárásjogi jogintézményként töltheti be a szerepét, anyagi jogi szankcióként a büntetőjogi felelősség megállapítását feltételezi, s így jelentőséghez csak szabadságelvonással nem járó büntetés vagy intézkedés mellett juthat. A súlyos beszámítású nemi bűncselekmények elkövetésekor legtöbb esetben pedig végrehajtandó szabadságvesztés kiszabására kerül sor.

f) Felmerülhet még a *zaklatásnak* mint az erőszakos nemi bűncselekmény privilegizált esetének szabályozása.²⁵ A megnevezés annyiban pontosításra szorul, hogy a zaklatásnak három fő típusa különböztethető meg, s ezek közül témánkat csak az ún. *szexuális zaklatás* érinti.²⁶

E téma – büntetőjogi újdonságára tekintettel – nagyon alapos vizsgálódást igényel, önálló tanulmány tárgya kell, hogy legyen. Most csak annyit mondhatunk el róla, hogy a legtöbb európai országban létezik a szexuális zaklatás tényállása, sok esetben különböző tényállásai. Az egyes országok szabályozásai e kérdésben élesen különbözőek, a – túlzottan is – absztrakt megfogalmazástól²⁷ a szinte követhetetlen kazuisztikáig²⁸. Az európai szabályozások első olvasatra is komoly értelmezési problémákat vetnek fel, ahhoz, hogy belőlük következtetést tudjunk levonni, elengedhetetlen a hozzájuk kapcsolódó joggyakorlatnak is a beható tanulmányozása.

Azt azonban elvi élel már most kijelenthetjük, hogy a túl absztrakt („gumi”) megfogalmazás problematikus következménye lehet a visszaélésszerű

²⁴ Uo. 8–9. p.

²⁵ „Kis bizottság” két tagja. Kézirat. 7. p.; *Vida M.* Kézirat. 3. p.

²⁶ A zaklatás tág fogalmán belül beszélhetünk a szexuális zaklatásról, az ún. etnikai, faji alapú zaklatásról, valamint az általános értelemben vett ún. személyes indítékú zaklatásról. Ehhez részletesen lásd *Fogarassy Edir*: Zaklatás: egy ismeretlen fogalom a magyar jogban. Jogtudományi Közöny. 2004. évi 2. szám 73–78. p. A szexuális zaklatás közösségi jogi vonatkozásaihoz lásd a 92/131 (EGK) számú, a nők és a férfiak személyiségi jogainak munkahelyi védelméről szóló ajánlást; valamint a 2002/73/EC számú irányelvet.

²⁷ Erre lehet példa a lengyel Btk. amely 199. §-a szerint: Aki mást függőségi viszony vagy nehéz helyzet kihasználásával vesz rá közösülésre, vagy arra, hogy fajtalanodjon vagy ezt eltűrje, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

²⁸ A szélsőséges kazuisztikára lehet példa a német szabályozás, amelyben egységes zaklatási tényállás nincsen, hanem elkövetők és sértettek szerint differenciál a német törvény. Sértetti oldalon szerepelnek a foglyok, az intézeti elhelyezettek, betegek, intézeti rokkantak, pszichoterápiás kezelés alatt álló személyek és e sértettekhez értelemszerűen kapcsolódnak a speciális elkövetők. Ezekon túl külön tényállás rendelkezik például a büntetőeljárásban vagy intézeti elhelyezésre irányuló eljárásban a hivatali helyzet kihasználásával létesített nemi kapcsolatrol.

²⁰ Uo. 32. p.

²¹ *Hollán M.* uo. 19. p.

²² „Kis bizottság” két tagja. Kézirat 7–8. p.

²³ *Csernus Eszter* (szerk. és társszerző): HIV/AIDS és emberi jogok Magyarországon. Társaság a Szabadságjogokért. Budapest, 2003. 125–136. p.

alkalmazás, a kazuisztika pedig átfedésekkel, joghézagokkal és esetleg diszkriminációval járhat együtt.

Vida Mihály kéziratában konkrét szövegjavaslatot találhatunk a zaklatás tényállására:

„(1) Az a közfeladatot ellátó személy, illetve költségvetési, gazdálkodó vagy társadalmi szervezet vezető beosztású, illetve önálló intézkedésre jogosult dolgozója vagy tagja, aki helyzetével vagy beosztásával visszaélve, az eljárása vagy irányítása alá tartozó személlyel szemben tolokodó jelleggel közöszlést vagy fajtalanságot kezdeményez, vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha a szexuális cselekmény kezdeményezése a sértettel szemben fenyegetésként jelentős érdeksérelem kilátásba helyezésével történik. [...]”

Látható, hogy az alapeset elkövetőinek felsorolásából hiányzik például a hivatalos személy. Az elkövetői és a passzív alanyi kör meghatározása nagyon gondos vizsgálatot igényel, hogy ne kerüljön joghézag és ne maradjon ki védelemre méltó passzív alany a tényállásból. Az alaptényállás másik problémája, hogy nem értelmezhető és nem a büntetőjogban megkövetelt mértékben meghatározott a „tolakodó jelleggel közöszlés vagy fajtalanság kezdeményezése”. Egy ilyen megfogalmazás komoly bizonyítási nehézségekkel járhat, illetve visszaélésekre, alaptalan feljelentésekre és büntetőeljárások szükségtelen megindítására adhat alapot, és az ilyen cselekményeket egyébként sem feltétlenül tekintjük büntetőjogilag relevánsnak és büntetést érdemlőnek.

Úgy látjuk, hogy a jövőbeni szexuális zaklatási tényállás megfogalmazásánál a viszonylag absztraktabb leírás a kívánatos. Tényállási elem kell, hogy legyen, hogy a szexuális cselekmény kezdeményezése vagy realizálása mással függőségi viszony, illetve az elkövetőnek való kiszolgáltatott helyzet kihasználásával történik. Emellett már a zaklatás alaptényállásának egyértelműen tartalmaznia kell a hatályos Btk. 138. §-a szerinti fenyegetést mint elkövetési módot, nem elegendő annak csupán minősített eseti szabályozása. Ezt követeli meg a rendszertani következetesség az erőszakos nemi bűncselekményekhez képest, amelyek megállapíthatóságához az ismert kvalifikált fenyegetés szükséges. A fenyegetés kvalifikációjának elmaradásával lehet a zaklatás tényállása kevesebb és így enyhébb megítélésű.

Az ismertetett szöveg-tervezettel kapcsolatban még annyit jegyeznénk meg, hogy a „jelentős érdeksérelem kilátásba helyezésével történő fenyegetés” megfogalmazást nem tartjuk szerencsésnek. Ugyanis a fenyegetés a törvényi fogalom szerint nem más, mint „[...] súlyos hátrány

kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.” A fenyegetésnek tehát fogalmi eleme a „súlyos hátrány”, ezért emellett külön a „jelentős érdeksérelem” már nem lehet és nem kell kiemelni, a két kifejezés tartalma tulajdonképpen egybeesik.

g) Úgy ítéljük meg, hogy a magánindítványra vonatkozó jelenlegi szabályozást a jövőben is fenn kell tartani, azaz a jelenleg magánindítványra üldözendő bűncselekmények köre [Btk. 197. § (1) bek., 198. § (1) bek., 201. § (1) és (2) bek.] továbbra is megmaradna, illetve a szexuális zaklatás esetleges Btk.-ba való beiktatása esetén e bűncselekménnyel bővíülhetne.

2.3. A nemi erkölcs elleni további bűncselekmények de lege ferenda

a) Megrontás (Btk. 201–202. §)

A bűncselekmény elnevezését illetően álláspontra az, hogy bár szintén régies kifejezésről van szó, a fajtalansággal ellentétben ennek további alkalmazását elképzelhetőnek tartjuk, mert tartalma a köznap nyelvben is viszonylag ismert.

Ami mindenképpen változtatásra szorul, az a 18. életévét be nem töltött elkövetőre vonatkozó szabályozás, aki a hatályos Btk. értelmében bűncselekményt követ el, ha 14. életévét be nem töltött személyt arra bír rá, hogy mással fajtalankodjék [202. § (1) bek. 2. fordulat], míg nem büntethető ugyanez az elkövető, ha ilyen sértettel maga fajtalankodik [201. § (1) bek. 2. fordulat].²⁹ Gondot jelent másrészt, hogy a közöszlés itt is értelem szerűen heteroszexuális fogalom, ami ahhoz vezet, hogy miután minden homoszexuális cselekmény fajtalanság, ezért a 18 év alatti elkövető bármilyen homoszexuális cselekményt megtehet, ami a homoszexuális magatartások indokolatlan pozitív megkülönböztetéséhez, valamint az érintett sértettek diszkriminációjához vezet. A megoldáshoz tehát két lépcsőre van szükség: a nemi erőszakhoz hasonlóan itt is semleges, a nemi irányultság szerinti megkülönböztetéstől menetes fogalmakat kell bevezetni, másrészt ezekhez kapcsoltnak rendezni az elkövetők életkorában fellelhető ellentmondást.

Javaslatunk hasonló a nemi erőszaknál tárgyaltakhoz. Legyen a bűncselekmény alapesetének elkövetési magatartása a nemi/szexuális cselekmény, s e körben nem tartjuk indokoltnak a 18. év alatti elkövető büntetendőségét sem akkor, ha maga végzi ezt a passzív alannyal, ahogyan akkor sem, ha rábírja a passzív alanyt, hogy mással végezzen ilyen cselekményt. Súlyosabb megítélésű volna a megrontás esetén is, ha a nemi cselekmény az általunk javasolt értelemben vett közöszlés (azaz olyan nemi cselekmény, amely a

²⁹ A problémához lásd: Gál I. L. uo. 32–33. p., Szajbély K. uo. 8–9. és 11. p., A Büntető Törvénykönyv magyarázata. KJK. Budapest, 1996. 454. p. (a vonatkozó rész szerzője Nagy Ferenc)

testbe történő behatolással jár), s e körben volna indokolt a 18. év alatti elkövetőt is büntetni. A rábírnai törekvéssel megvalósuló alakzatok az elkövetői életkor tekintetében nem változnának, azokon értelemszerűen kellene átvezetni a nemi cselekményeket érintő fogalomváltozást.

Mindez azt jelenti, hogy a nemi erőszakhoz fűzőtt, a nemi cselekményt és a közösülést definiáló értelmező rendelkezés hatályát ki kellene terjeszteni a megrontás bűncselekményére is.

Mint korábban említettük, támogathatónak látjuk *Hollán Miklós* javaslatát, amely szerint a 12. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett konszenzuális szexuális cselekményeket a megrontás minősített eseteként rendeljük büntetni, az erőszakos nemi bűncselekmény alapesetének (és esetünkben a közösüléssel megvalósuló minősített esetének) büntetési tételével [Vö. 2.2. c) pont].

A megrontás tényállása kapcsán – összefüggésben a természet elleni fajtalanság Btk.-ból való kiiktatásával is – felmerült még a passzív alany életkorának esetleges felemelése.³⁰ Ha megnézzük az európai szabályozásokat, be kell látnunk, hogy azokból e kérdésre nézve nem tudunk következtetést levonni. A mi terminológiánk szerinti megrontáshoz hasonló bűncselekmény Spanyolország és Franciaország kivételével a többi országban létezik, a szabályozás azonban eltérő, ideértve a sértetti és az elkövetői korhatárokat is. Honi viszonylatban nem tartjuk szükségesnek a sértetti korhatár felemelését, különös tekintettel arra, hogy a ma társadalmi viszonyai között az első szexuális kapcsolat létesítése mind korábbra tolódik. Ezt egyáltalán nem tartjuk kedvező jelenségnek, de véleményünk szerint ebbe a folyamatba a büntetőjog eszközeivel való beavatkozás nagyon drasztikus és semmiképpen sem célravezető volna. Ezen kívül a 14. életév, mint a szexuális cselekményekbe való beleegyezési korhatár, a köztudatban is meggyökerezett a hosszú idő alatt.

Helyes *Földvári Józsefnek* az a megállapítása, hogy „tekintettel arra, hogy nagyon bizonytalaná tenné a bírói gyakorlatot az olyan rendelkezés, amely minden esetben a sértett nemi-testi fejlettségétől tenné függővé a bűncselekmény megvalósulását, indokolt a passzív alanyok körét egyértelműen, életkoruk meghatározásával korlátozni.”³¹ Amellett, hogy egy ilyen szabályozás bonyolult szakértői vizsgálatot tenné szükségessé, megoldhatatlan kérdésekhez vezetne az elkövető erre vonatkozó tudattartalmának a vizs-

galatakor. Erre tekintettel is úgy ítéljük meg, hogy a megrontás esetében a passzív alany életkorára vonatkozó szabályozást változatlanul fenn kell tartani.

b) Vérfertőzés (Btk. 203. §)

A vérfertőzésre vonatkozó nemzetközi kitekintés két érdekességgel szolgál. Egyrészt a vérfertőzés több országban is kívül esik a büntetőjogi megítélés körén (Spanyolország, Franciaország, Oroszország, Ukrajna, Szlovénia, Németország), ahol pedig szabályozott, ott a büntetendőség kizárólag az egyenes ági rokonok és a testvérek közötti *közösülésre* terjed ki. Ettől kicsit tér csak el a svéd szabályozás, amelyet példaként használhatnánk a vérfertőzés hazai újraszabályozásában.

A vérfertőzés tényállást érintette a 20/1999. sz. AB határozat, amely megsemmisítette a testvérek közötti természet elleni fajtalanság fordulatát. Ugyanakkor a jogi tárgy specialitására, az egészséges utódokhoz fűződő érdekre figyelemmel a szexuális magatartások e bűncselekmény esetében más megvilágításba helyeződnek, a szexuális irányultság szerinti megkülönböztetéstől e tényállásban nem tekinthetünk el, itt nem kerülhet sor fogalmi semlegesítésre. Az utódlás ugyanis szükségképpen a különmemű személyek közötti közösüléshez és annak is az élettani értelméhez kapcsolódik, ezért a nemi erőszak és a megrontás kapcsán tárgyalt értelmező rendelkezésre a vérfertőzés esetében már nincsen szükség. Ha az e tényállás szerint releváns közösülés fogalomra nem vonatkozik speciális értelmező rendelkezés, akkor a hétköznapi szóhasználatból indulhatunk ki, és így közösülés alatt – a védett jogi tárgyra tekintettel – különmemű személyek közötti vaginális közösülést kell értenünk. Ezért a nemi erőszakhoz és a megrontáshoz kapcsolódó jövőbeni értelmező rendelkezést hatályát a vérfertőzésre nem kell kiterjeszteni, és így – tekintettel a leírtakra – álláspontunk szerint külön a vérfertőzéshez kapcsolódó értelmező rendelkezés megalkotása sem szükséges.

Az egyenes ági rokonok és a testvérek közötti közösülés büntetendőségét továbbra is fenn kell tehát tartani. Kérdéses lehet az egyenes ági rokonok közötti fajtalanság – az újabb terminológiában nevezhetnénk más szexuális cselekménynek – büntetendősége. Amennyiben ezt fent kívánjuk tartani a jövőben is, akkor a svéd példát figyelembe véve indokolt lehet a büntetendőség leszűkítése arra az esetre, ha 18. év alatti lemenővel történik a szexuális cselekmény. Nagykorú egyenes ági rokonok közötti egyéb szexuális magatartások esetén nem biztos, hogy a büntetőjog beavatkozása szükséges a családi kapcsolatok tisztaságának megőrzéséhez.

A jelenlegi 203. § (2) bekezdésében szabályozott elvárhatóságot kizáró okot a jövőben is fenn kell tartani.

³⁰ *Hámori Antal*: Az ifjúság egészséges erkölcsi fejlődésének mint társadalmi értéknek a jogi védelme (jogsociológiai aspektusok). Magyar Jog. 2003. évi 8. szám. 478. p.

³¹ *Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály*: Magyar Büntetőjog Különös Rész. Osiris Kiadó. Budapest, 2002. 202. o.; (Itt jegyezzük meg, hogy az ukrán és az osztrák szabályozás részben e kifogásolt megoldást követi. Lásd: az előző szám 28. oldalán, a tanulmány I. részében közzétett összehasonlító táblázatot)

c) Üzletszerű kéjelgés elősegítése (Btk. 205. §)

E bűncselekménynél mindjárt problémák merülnek fel az üzletszerű kéjelgés fogalmának értelmezése kapcsán, különös nyomatékkal az üzletszerű kéjelgésre történő rábírásról [205. § (4) bek.] összefüggésben. A Btk. 210/A. § (1) bekezdésébe foglalt értelmező rendelkezés szerint: üzletszerű kéjelgést folytat az, aki rendszeres haszonszerzésre törekedve közöskül vagy fajtalanodik. A gyakorlat ezt a fogalmat az üzletszerűsége vonatkozó 137. § 9. pontja szerinti értelmező rendelkezéssel azonosan értelmezi, és azon az állásponton van, hogy az, aki csak egy alkalommal, de rendszeres haszonszerzési törekvés mellett kéjeleg, már üzletszerű kéjelgést folytat.³² Az értelmezés során tehát nincs tekintettel arra, hogy a törvény itt nem üzletszerű *elkövetésről*, hanem a kéjelgés üzletszerű *folytatásáról* rendelkezik, ami nem valósulhat meg egyetlen cselekménnyel. Az általunk helyesnek tartott értelmezés szerint nem valósít meg üzletszerű kéjelgést az, aki egyetlen szexuális szolgáltatásért fogad el pénzt.³³ Az egyetlen alkalommal ellenszolgáltatásért végzett szexuális cselekményhez járuló tényállászerű magatartások sem érik el véleményünk szerint a társadalomra veszélyességnek azt a szintjét, hogy kriminalizálni kellene őket. Ezért ragaszkodnunk kell a törvényhelyes értelmezéséhez, s ha a gyakorlat ezt továbbra sem kívánja követni, akkor a fogalom pontosítása lehet a megoldás. Például így: üzletszerű kéjelgést folytat az, aki rendszeres haszonszerzésre törekedve több alkalommal is végez szexuális cselekményt.

Egy az üzletszerű kéjelgés elősegítéséhez kapcsolódó másik probléma – a bordélyház fenntartására vonatkozóan – nem olyan régen merült fel. A BH 2002. 1. számú határozat értelmében: „A bordélyház fenntartásával elkövetett üzletszerű kéjelgés elősegítésének büntette az üzletszerű kéjelgéshez kapcsolódó bűnsegédi magatartás mellett magában foglal olyan rábírás jellegű magatartást is, amely az ott foglalkoztatott prostituáltaknak a betérő vendégekkel anyagi ellenszolgáltatás fejében történő közösülésére, illetve fajtalanokodására vonatkozik; ezért e bűncselekménnyel a kerítés büntette halmazatban nem állapítható meg, minthogy ez ugyanannak a magatartásnak a kétszeres büntetőjogi értékelését jelentené [...] A specialitás elve folytán a Btk. 207. § (2) bekezdésében foglalt súlyosabb minősítésű kerítés is csak látszólagos halmazatban áll a 205. § (2) bekezdésében meghatározott bordélyház fenntartásával elkövetett üzletszerű kéjelgés elősegítése büntetével [...]”

Ezt a döntést joggal vitatja a Kommentár szerzője³⁴, tekintettel arra, hogy az adott esetben meg-

valósított és a 205. § (2) bekezdésének specialitása folytán mellőzött üzletszerű kerítés büntetésének súlyosabb, nem öt évig, hanem egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés a büntetési tétele. E probléma jogalkotási feladatot jelent. A bordélyház fenntartása fogalmilag együtt jár az üzletszerű kerítéssel és ezen kívül még számos egyéb magatartást is magában foglal (például a kitarotottságot is).³⁵ Éppen ezek a *többletelemek* adják a specialitását. Ezért nem tartható, hogy büntetési tétele alacsonyabb, mint az üzletszerű kerítésé. A jövőben a 205. § (2) bekezdés szerinti bűncselekmény büntetési tételét egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztésre kell emelni, így a specialitás megállapítása már nem vezethet a büntetési tételek közötti feszültséghez.

Ide kapcsolódik *Vida Mihálynak* az a javaslata³⁶, hogy a Btk. 205. § (2) és (3) bekezdésekben foglalt bűncselekményeket külön tényállásban, „Bordélyház fenntartása” elnevezés alatt lehetne meghatározni. Ehhez részünkről csak annyit tennénk hozzá, hogy az előbb tárgyaltaknak megfelelően e bűncselekmény alapesetének büntetési tételét egytől öt évig terjedő szabadságvesztésre kell emelni, és ezzel együtt elképzelhető, hogy ezen új tényállást a kitarotottságot, illetve a kerítést követően helyezük el a törvényben, mivel ezek a bűncselekmények [a 207. § (3) bek. kivételével] a bordélyház fenntartásába beolvadnak.

d) Kitarotottság (Btk. 206. §)

E bűncselekmény kapcsán utal *Vida Mihály* arra, hogy a kitarotottság körében az erőszak, fenyegetés alkalmazása gyakorlatilag előforduló és fokozottan veszélyes helyzetet jelent. Az erőszak és fenyegetés megvalósulhat a prostituálttal szemben és gyakorlati tapasztalat szerint más olyan személlyel szemben is, akin keresztül a prostituált zsarolható. Erre tekintettel a kitarotottság következő, új minősített esetének szabályozása lehet indokolt: „Ha az elkövető a kitarotottságot a sértett vagy más ellen alkalmazott erőszakkal vagy fenyegetéssel valósítja meg, a büntetés büntett miatt öt évig terjedő szabadságvesztés.”³⁷

Ezt a felvetést részünkről támogatónak tartjuk, hiszen a kerítés körében is tartalmaz ilyen minősített esetet a törvény [Btk. 207. § (3) bek. b) pont]. Erre a létező szabályozásra tekintettel azonban a *Vida Mihály* által javasolt minősített esetben is az „élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetés” tényállási elemként történő szabályozását látjuk indokoltnak, mert így kerülhetne e bűncselekmény a kerítés hasonló minősített esetével összhangba.

e) A kerítés (Btk. 207. §) és a szeméremsértés (Btk. 208. §) tekintetében nem látunk változtatást szükségesnek.

³² Berkes Gy. 2003. 642/6. p.

³³ Hasonlóan *Belovics E. – Molnár G. – Sinku P.* 2002. 231. p.; *Erdősy E. – Földvári J. – Tóth M.* 2002. 208. p.

³⁴ Berkes Gy. 2003. 618. p.

³⁵ A bordélyház fogalmának plasztikus értelmezését adja az FBK 1996. 3. sz. határozat

³⁶ Kézirat. 4. p.

³⁷ Kézirat. 4. p.

Dr. Bócz Endre

A JELENTÉKTELEN SÚLYÚ BŰNCSELEKMÉNYEK KEZELÉSÉRŐL

A büntetőjogi kodifikáció egyik eddigi eredménye az a felismerés, hogy a bűncselekmény fogalmának meghatározása nem a törvényhozás, hanem a jogtudomány feladata. Az új Btk. tehát visszatér a magyar jogi hagyományokhoz és nem tartalmaz majd általános bűncselekményi definíciót. Ezzel a „társadalomra veszélyesség” fogalma, mint törvényi terminus technicus, befejezi 1950-ben megkezdett pályafutását a tételes magyar büntetőjogban. Vissza fog szorulni természetesen a szakmai és a tudományos szóhasználatban is a kifejezés, maga a társadalmi jelenség azonban, amire ez a szókapcsolat, mint kifejezés utal fennmarad, funkcióját is megőrzi és ezért nézetem szerint gondolati leképzése sem lesz mellőzhető.

I. A „társadalomra veszélyesség”, mint szakkifejezés ugyanis többféle funkciót töltött be.

1. Legfontosabb feladata egy társadalomfilozófiai felfogásnak a jogpolitikában – és ezen belül a büntetőjogban – való érvényre juttatása volt. Ezért került bele a szovjet büntetőjogba, onnan a magyar tételes jogba, valamint jogtudományba.

Mint tudjuk, a társadalomfilozófiai koncepció az volt, hogy a társadalmi változások – azon túl, hogy az egyszerűtől a bonyolult és összetett felé irányuló fejlődés bennük valósul meg – *tendenciaszerűen követnek egy kitüntetett irányt: a társadalmi haladást*, s ez az irány felismerhető, sőt, a marxista társadalomfilozófiában már fel is ismerték. Az irányadóvá tett ideológiai tétel szerint a társadalmi haladás a proletáriátus diktatúráján át az osztály nélküli társadalom felé vezet, s ez átmenetileg és közvetlenül ugyan csak a proletáriátusnak, de hosszabb távon és közvetve az egész emberiségnek az érdeke. Minthogy pedig a társadalmi haladás iránya ismert – szolt tovább a tézis – ez megbízható objektív mérce a társadalmi jelentőségű cselekedetek megítélésére; ami elősegíti a haladást, az hasznos, ami gátolja, az káros, veszélyes. Az utóbbiak ellen fel kell lépni, vissza kell szorítani őket egyebek között a jog, s ezen belül a büntetőjog eszközeivel, így a büntetendővé nyilvánítás, a büntető üldözés és a büntetés útján is.

Ez a kétségtelenül optimista és nagy ívű gondolat azonban a gyakorlat próbáját nem állta ki; ábrándnak bizonyult. A „társadalmi haladás” – és főként az, amit ezen a címen kanonizáltak – mint objektív és megbízható mérce, nem igazolódott. A „társadalomra veszélyesség” e politikai töltetű értelmezésének a büntetőjogban tényleg nincs helye.

2. Az a szűkebb, de még mindig jogpolitikai értelmezés ellenben, amely szerint az emberi cselekedeteknek társadalmi jelentősége van, mert következményeik, tényleges vagy potenciális hatásuk alapján ítélve a (szűkebb vagy tágabb) közösség szempontjából hasznosnak vagy károsnak minősíthetők, s hogy az utóbbiak ellen fel kell lépni, vissza kell őket szorítani egyebek között a jog – s ezen belül a büntetőjog – eszközeivel is, nézetem szerint változatlanul érvényes. A büntetőjog tudományában régi tétel, hogy büntetés terhével csak olyan cselekedetet van értelme tiltani, amely a közösségnek – legalább potenciálisan – sérelmet okozna; ez ugyanis a záloga a norma közösségi támogatásának, s így a hatékonyságának.

A szóban lévő tetteknek – következményeik tükrében közösségi értékelés alá vont cselekvéseknek, azaz *cselekményeknek* – a negatív minőségét tehát akkor sem lehet figyelmen kívül hagyni, ha a „társadalomra veszélyesség” kifejezést száműzzük. A jogalkotó ugyanis ennek alapján kénytelen a tilalmazás lehetőségét, szükségességét és célszerűségét illetően tájékozódni.

II. 1. A társadalmi szemszögből a jogalkotó által károsnak talált és ezért jogellenesnek minősített cselekmények visszaszorítását szolgálják a represszív szankciók, amelyeknek szinte minden büntetési elmélet szerint legalább is valamilyen mértékben igazodnia kell a jogellenes cselekmények által ténylegesen kiváltott vagy fenyegető hátrányhoz. Ez a jogellenes tett társadalmi károsságának részben jogalkotói, részben jogalkalmazói értékelését feltételezi, ami a jogalkotó részéről a *szankció*, a jogalkalmazó részéről pedig a szankció alapulvételével a *konkrét büntetés* megállapításában érvényesül. Régi tétel a büntetőjog elméletében az is, hogy a szankcióban megnyilvánuló és a ténylegesen kirótt büntetésekben reálisan megerősített törvényes fenyegetésnek *valamilyen* – legalább marginális – visszatartó hatása feltétlenül van.

A különféle jogellenes cselekmények negatív hatásuk mértékének függvényében történő jellemzésére az Európa Tanács a büntetés-kiszabás kérdéseivel foglalkozó Ajánlásában [R(92) 17.] a „seriousness” („komolyság”) szót használja, s eszerint különböztet „kevésbé komoly”, „komolyabb” stb. bűncselekmények között. Ugyanerre *dr. Berkes György* a „cselekmény súlyossága” kifejezést javasolja, hozzátéve, hogy a bírói gyakorlatban „a cselekmény társadalomra veszélyessége” helyett – mintegy annak szinonimájaként

– már hosszabb idő óta sűrűn használt „tárgyi súly” azért nem lenne helyes, mert a „cselekmény súlyosságát” nemcsak a tárgyi elemek értékeléséből nyerhető „tárgyi súly”, hanem szubjektív elemekből fakadó összetevők (nyilván olyanok, amelyek a motívumok és a célzat morális jellemzőiből, valamint a bűnösség fokából stb. adódnak) is befolyásolják (ld. Dr. Berkes György: Felelősség csekély súlyú bűncselekményekért az új Btk. szerint, Büntetőjogi Kodifikáció 2002. évi 1. szám, 28. oldal).

Eszerint a terminológiai gondok a legjobb úton vannak a megoldás felé. A probléma azonban – sajnos – nem csak terminológiai természetű.

2. A büntető jogalkalmazás gyakorlatában – de az elméletben is – kitüntetett szerepet kapott a *cselekmény* (kizárólag szoros büntetőjogi értelemben vett, azaz a „tárgyi súly”-jal azonosított) *társadalomra veszélyessége*, amelyet a történések a törvényi tényállás tárgyi elemeit hordozó ténybeli mozzanataiból szokás megállapítani; pl. más a Btk. 229. § (1) bekezdésébe ütköző büntett megítélése, ha a „hivatalos személy” tanácsvezető helyi bírósági bíró és más, ha rendőr tiszthelyettes; ha a hivatalos személy „jogszerű eljárása” helyi szempontból nagy érdeklődést kiváltó bűnügyben hozott ítélet jelentős létszámú hallgatóság előtti kihirdetése vagy közlekedési szabálysértés miatti figyelmeztetés alkalmazása; ha az „erőszakkal akadályozza” tényállási elem úgy valósul meg, hogy ráveti magát a bíróra és súlyos szidalmak közepette pofozza és rugdossa őt, vagy a nála gyengébb és fegyvertelen terhelt mellbe taszítja az önvédelemre is kiképzett és felfegyverzett rendőrt.

A hatályos Btk. felfogása szerint – mint ez a 28. §-ból (különösen a 36. §-sal összevetve) szövegszerűen is kiolvasható – a cselekmény társadalomra veszélyességét az elkövető személyi sajátosságai és a bűncselekmény szubjektív oldalára sorolható más elemek nem érintik. A társadalomra veszélyességnek ez a vetülete önálló jelentőséget kap: a törvény elismeri azt a lehetőséget, hogy a tényállásszerű cselekmény a konkrét esetben vagy egyáltalán nem veszélyes a társadalomra, vagy társadalomra veszélyessége messze elmarad attól a mértéktől, amely a tényelemek diszpozíciószerű együttese mellett tipikusnak tekinthető. Az új Btk. azonban a „társadalomra veszélyesség”-et nem tekinti a bűncselekmény fogalmi elemének, így a tényállásszerű cselekményt – amely azért *tényállásszerű*, mert bizonyos, egymással jellegzetesen összefüggésben lévő tények adott együttesét tipikusan társadalomra károsnak minősítette a jogalkotó, s ezért szerkesztett rá elvont leírásuk útján bűncselekményi diszpozíciót – társadalmi károságának konkrét mértékétől függetlenül mindig bűncselekménynek kell tekinteni, ha ezt konkrét jogi rendelkezés (tétéles büntethetőségi akadály) ki nem zárja. A tényállásszerű

cselekmény elkövetőjét pedig büntethetőségi akadály hiányában a bíróságnak bűnössé kell nyilvánítania még akkor is, ha a büntetés kiszabását mellőzi, nem csak akkor, ha megrovást, próbára bocsátást vagy büntetést alkalmaz vele szemben. A Be. szabályai ez idő szerint azt mutatják, hogy az új Btk.-t meghatározó koncepció tétéles anyagi büntetőjoggá válása esetén az ügyész a cselekmény eredetileg is jelentéktelen súlya vagy amiatt, hogy a cselekmény elkövetéskori súlyossága elenyészett, nem szüntetheti meg az eljárást. A megrovás már ma is olyan intézkedés, amelynek alkalmazása a tárgyalás szakaszában bűnösséget kimondó ítéletet feltételez [Be. 330. § (1) bekezdés]. Ennek ellentmondásait és a hatályos Btk. és Be. egyéb feszültségeit részletesen kimutatta dr. Gál Attila (ld.: Bünteteskiszabási kérdések az új büntető kódexben, Büntetőjogi Kodifikáció 2003. évi 4. szám).

Az ügyészség ma még – a Be. 174. § (1) bekezdés c) pontja és 190. § (1) bekezdés d) és f) pontja alapján – elutasíthatja a feljelentést, illetőleg megszüntetheti a nyomozást a cselekmény súlytalansága miatt, mert az anyagi büntetőjogi szabályozás ezt a büntethetőségi akadályok közé sorolja. A Btk.-tervezetnek a bűncselekmény-fogalommal kapcsolatos álláspontja folytán azonban a Be. 174. § (1) bekezdés c) pontjának, illetve a 190. § (1) bekezdés d) és f) pontjának jelentéstartományában nem lesz anyagi jogi síkon a hatályos Btk. 28. §-ához, illetőleg 36. §-ához hasonló rendelkezés, tehát a bűncselekmény jelentéktelen vagy csekély súlya sem teszi az ügyet ezek alá az eljárásjogi szabályok alá vonhatóvá.

A következmények nem jelentéktelenek. Az ERÜBS adatai szerint 2002-ben 9594, 2003-ban 10 423 bűncselekmény miatt alkalmazott az ügyészség megrovást; a bíróságok ügyterhe tehát számottevően nőne. Érthető így, hogy sokakat foglalkoztat: hogyan lehetne a jelentéktelen és a csekély súlyú bűncselekmények bíróság elé terjesztését elkerülni.

III. 1. A probléma nem újkeletű, s nem is csak hazai. Megoldására az idők folyamán már számos gondolat került napvilágra. Épp ezért nem látom értelmét annak, hogy a citátumok végtelen sorában kiváló szerzők népes taborára hivatkozzam – bár erre bőven lenne lehetőség. Inkább előrebocsátom azt, hogy ezután úgyszólván nem következik olyan gondolat, amely új lenne; az elképzelések mindegyike hangot kapott már; szerzőségüket sem vindikálom magamnak, a szokásos hivatkozási módokat pedig a terjedelem lehető korlátozása érdekében mellőzöm.

A jelentéktelen és a csekély súlyú bűncselekmények miatti vádemelés elkerülésének egyik széles körben alkalmazott módszere eljárásjogi természetű. Lényege az ügyész számára (szűkebb vagy tágabb) diszkrecionális hatáskör biztosítá-

sa. Az ő dolga annak megítélése, hogy szól-e közérdek a vádemelés mellett. Ha úgy látja, nincs ilyen közérdek, egyszerűen nem emel vádat. Az ebben a döntési körben hozott határozatok ellen különféle jogorvoslatok lehetségesek és alkalmazásukért végső soron az alkotmányos elveknek megfelelő beszámolási kötelezettség terheli a közvádloi szervezet vezetőjét.

A mi büntető eljárásjogi rendszerünk a legalitás elvén alapszik – ezért ez az út itt aligha járható.

A másik – anyagi jogi ihletésű – megoldás a dolgot bünteteskiszabási kérdésként kezeli. Erre a Btá. 56. §-a és az 1961. évi V. törvény 60. §-a lehet a legjobb példa: Mindkettő a „materiális bűncselekmény-fogalomból” indult ki és a jelentéktelen súlyosságú, ám egyébként tényállászerű cselekményeket bűncselekménynek tekintette ugyan, de lehetővé tette a büntetőjogi felelősségre vonás (a bűnösség megállapítása és büntetés kiszabása) mellőzését.

Ezt a gondolatmenetet fejlesztette tovább – egy harmadik, ugyancsak anyagi jogi megoldással – a materiális bűncselekmény-fogalom koncepciója jegyében elmélyültebb dogmatikai fejtegetésekkel a hatályos Btk., amely, mint tudjuk, bűncselekménytani síkra helyezte a megoldást és büntethetőségi akadályokat konstruált.

2. Ezeknek a koncepcióknak közös vonása, hogy *a társadalmi károsságot* – a cselekmény súlyosságát – *a büntetőjogi viszonyítási rendszerben* értékeli.

Ismert gondolat, hogy *a büntetőjogi büntetésnek az alkalmazására okot adó jogellenes cselekmény súlyával arányosnak kell lennie; akkor igazságos, ha e követelménynek megfelel.*

A jogellenes cselekmény „súlyossága” azonban, miként erre Berkes György helyesen mutatott rá, nem azonos a tett „tárgyi súlyosságával”, hanem azt számos más – többnyire szubjektív, de sokszor tárgyi természetű egyedi – tényező is befolyásolja. Ezek a tényezők eltérő minőségek, de mégis a rájuk vonatkozó külön-külön értékítéleteket a jogkövetkezmények megállapítása (ezt a továbbiakban az egyszerűség kedvéért nevezzük büntetés kiszabásának) során a „jogellenes cselekmény súlyossága” fogalmkörében egy összefoglaló értékítéletben integrálni kell és ehhez kell arányosítani a jogkövetkezményekben (büntetésben) szabályozott (fajlagos nem és mérték szerint meghatározott) hátrányt. Az összefoglaló értékítéletben a jogellenes cselekmény büntetés-érdemlőségét, mint minőséget határozza meg mennyiségileg a hatóság és ehhez arányosítja mennyiségileg a büntetések által minőségként hordozott hátrányt.

A jogellenes cselekmény súlyosságának összetevői azonban karakterüket tekintve is eltérőek, külön-külön is más és más paraméterekkel jellemezhetőek és a számításba vehető – vagy veendő – tényezők potenciálisan más és más irányba

hatnak. Körük is esetenként eltérő és mérték szerint is ügyről-ügyre változhatnak. Ezért lehetséges kombinációik száma gyakorlatilag végtelen. A jogkövetkezmények viszont tartalmi szemszögből szabályozottak és az általuk közvetített hátrány – ami mindig valamiféle anyagi vagy erkölcsi javak elvonásában jelenik meg – jellegzetes büntetési nemekbe sorolja őket. Egy-egy büntetési nemen belül a hátrány homogén, és ezért mennyisége megfelelő jellemzői mértékével (összeg, az elvont vagy korlátozott jogok skálájának terjedelme és időtartama) a lényegét tekintve lineáris függvény szerint szabályozható.

A szembeállítandó és arányosítandó két jelenség – a jogellenes cselekmény büntetés-érdemlőségének mértékében és a büntetésben megjelenő hátrány – azonban nem azonos minőségű. *Közös jellegzetességük annyi, hogy mindegyik hátrányos arra, aki elszenvedi, vagyis az absztrakció magas szintjén mindegyik bizonyos fajta „szenvedés”,* ám ez a kétféle szenvedés konkrét megnyilvánulásában is más és más.

A betöréses lopás sértettjének pl. az ellopott dolgok értékében jelentkező vagyoni károsodás mellett a hiányuk folytán keletkező – többnyire átmeneti – kényelmetlenséget, az előszereteti értékük okozta végleges és pótolhatatlan veszteséget, az otthon biztonságán esett sérelem miatt pedig a biztonságérzet elvesztését, mint pszichikai hátrányt stb. kell átélnie.

A büntetés-érdemlőséget e mellett befolyásolják még más összetevők is. Ilyenek pl. a „bűnösség fokát” meghatározó tényezők: a szándékosság közvetlen intellektuális tartalma (a törvényi tényálláshoz tartozó tények tudata), a motiváció elemei és a motivációs folyamat lezajlása, a motívumok és a személyiséget alkotó stabilabb pszichikus képződmények közötti kapcsolat, a motívumok és a tágabb értelemben vett életkörülmények kapcsolatának jellemzői. Azok a körülmények pedig, amelyek (mint pl. a családos állapot, az ártatlan hozzátartozókat a tettes megbüntetése folytán érő hátrányok) a büntetés szubjektív súlyára – vagyis a büntetés által közvetített „szenvedés” mennyiségére – vannak kétségtelen hatással.

A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a büntetés-érdemlőséget befolyásoló tényezők – legalább is bizonyos határok között – egymást ellensúlyozhatják, s így előfordulhat, hogy olyan jogellenes cselekmények büntetés-érdemlőségének mértéke, amelyek bizonyos szembeszökő jellemzőket – pl. az okozott kárt – tekintve azonos súlyúnak hatnak, más jellemzők ellentétes irányú hatása folytán egészen eltérő lesz. Mindezt, és azt figyelembe véve, hogy a bűncselekményi diszpozíciókat és a minősítési fokozatokat meghatározó elemek tárgyi természetűek, az „ölelkező” büntetési keretek nem kifogásolhatóak.

Hasonló megfontolásból nem tartom azonban kifogásolhatónak azt sem, hogy számos esetben

egyres tárgyi jellemzők léte vagy hiánya folytán lesz a cselekmény szabálysértés vagy bűncselekmény.

3. A büntetést a büntetést-érdemlőséghez kell arányosítani – tartja az elmélet – de ehhez az is hozzátartozik, hogy itt a számításba jövő minőségek különbözősége folytán a közvetlen összehasonlítás lehetetlen. A büntetést-érdemlőség és a büntetés közötti arány „igazságos”-ságának kép-zete nem közvetlen és számszerűen (1:1 viszonyban) sem fejezhető ki, hanem egyfajta közvélekedésben – elsősorban a szakmai (jogászi) közvéleményben – formálódik.

Ennek a közvélekedésnek, és különösen a szakmai (jogászi) közvéleménynek vannak racionális, logikai elemei. Ezek mindenk előtt a jogellenes tett elemzése terén, a cselekmény által okozott vagy fenyegető társadalmi sérelem komponenseinek megkülönböztetésében és az egyes összetevők tudati megragadásában, irányának és viszonylagos jelentőségének meghatározásában és körülírásában jelennek meg. E mozzanat azért fontos, mert a különböző jogellenes cselekmények büntetést-érdemlősége ez úton – a fellelhető közös elemek felhasználásával – ésszerűen, belátható módon összehasonlítható. Ez az összehasonlítás persze megint nem fejezhető ki számszerűen, hanem csak úgy, hogy az egyik „súlyosabb”, vagy „lényegesen súlyosabb” mint a másik, de mégis: ez az értékelés racionálisan magyarázható.

A különböző jogellenes cselekmények büntetést-érdemlősége tehát a közös jellemzők összemérésével egymáshoz viszonyítható. Ha az egyikre alkalmazott büntetés a közvélekedés [a szakmai (jogászi) közvélemény] megítélése szerint *igazságos*, akkor ugyanebben a gondolatrendszerben a másik büntetés is igazságosnak minősül majd, amennyiben úgy aránylik hozzá, ahogy a cselekmények büntetést-érdemlősége egymáshoz. *A büntetést-érdemlőség mércéje így valójában az igazságos büntetés, amely (viszonylag) pontosan, a kirótt „sz szenvedés” mennyiségét tekintve nem és számszerűen kifejezett mérték szerint meghatározható.*

Az „igazságosság” ilyen értelmezése folytán a büntető jogalkalmazásban a különböző minősítési fokozatokhoz kapcsolódó eltérő és egymást átfedő („ölelkező”) büntetési keretek alkalmazása nem okoz különösebb zavart.

4. A trichotomikus rendszerben a kihágás is bűncselekmény volt. Az 1955. évi 17. törvényerejű rendelet a kihágásokat megszüntette, egy részüket büntetvé minősítette, a többi szabálysértés lett.

Ezzel párhuzamosan a büntetőjogi elméletben a „társadalomra veszélyesség” egy újabb jelentésárnyalattal gazdagodott: általános társadalomfilozófiai értelme háttérbe szorult és a magatartásoknak az olyan mértékű társadalmi hátrányosságát próbálták jelölni vele, ami a *büntetőjog-el-*

lenesség forrása. *Nem általában a jogellenessé nyilvánításé tehát, hanem a büntetendővé nyilvánításé.*

Olyan magyarázatok születtek, amelyek szerint a bűncselekmény társadalmi elvetendősége más, mint általában a jogellenes tetteké. A szabálysértés – sőt, a polgári jogi kártétel stb. – is elvetendő társadalmi szemszögből (a szó szoros értelmében veszélyes tehát a társadalomra), mégis a „társadalomra veszélyesség” mint jogi *terminus technicus* csak a bűncselekményekre alkalmazandó. A szabálysértés ebben az értelemben „igazgatás-ellenes”, de nem társadalomra veszélyes – mondták. Ez a szóhasználat – s különösen ez az elméleti álláspont – persze nem lett egyeduralgoló, de a szabálysértés törvényi meghatározása a „társadalomra veszélyes”-séget soha nem tartalmazta és ma sem tartalmazza. Ha tehát eltűnik ez a bűncselekmény törvényi fogalmából is, a társadalmi szemszögből hátrányos cselekmények e két kategóriája között – amelyeket egyaránt represszív szankció fenyeget – kizárólag az lesz a különbség, hogy a jog egyeseket bűncselekménnyé, másokat szabálysértéssé minősít. Igaz, hogy *ez eltérő mértékrendszerekbe helyezi őket, de azon nem változtat, hogy egy minőség – a társadalmi hátrányosság, károosság – hordozói, és azonos elbánás alá esnek: represszív szankció fenyegeti őket, bár a szankció súlyossága eltérő, akárcsak a cselekményeké.*

5. A szabálysértési szankciók ez idő szerint – mint ismeretes – a következők: elzárás és pénzbírság – mint büntetések; járművezetéstől eltiltás, elkobzás, kitiltás és figyelmeztetés – mint intézkedések.

Látnivaló, hogy az elzárás egyfajta – 1 naptól 60 napig terjedő időtartamú – szabadságvesztés, amelyet nem a tartalma, hanem a lehetséges időtartama, a végrehajtási rezsim és a hozzá kapcsolódó járulékos jogkövetkezmények (bűnügyi nyilvántartás stb.) hiánya különböztet meg a szabadságvesztés-büntetéstől. A pénzbírság 1000–150 000 forintos fizetési kötelezettség kirovása, amelyet behajthatatlanság – és nem meg nem fizetés – esetén kell elzárásra átváltoztatni. Tartalmában megkülönböztethetetlen a pénzbüntetéstől; alkalmazásának és érvényesítésének módjában (nem „napi tételes”, lehetőleg adók módjára be kell hajtani), valamint esetleg járulékos következményeiben van csak eltérés.

A járművezetéstől való eltiltás – tartalmát tekintve – ugyanaz, mint a hasonló nevű mellékbüntetés. Hasonló a helyzet a kitiltással is, amely a tartózkodás földrajzi helyének megválasztására vonatkozó szabadságot korlátozza, akárcsak a mellékbüntetés. Igaz, itt a releváns földrajzi hely nem közigazgatási, hanem funkcionális ismérvekkel van azonosítva (sportrendezvény, illetve sportlétesítmény), azaz a jogkorlátozás szűkebb. Az elkobzás ugyancsak analóg a hasonló nevű bűn-

tetőjogi intézkedéssel, s ugyanez mondható el a megrováshoz hasonló figyelmeztetésről.

Hasonlóak a represszió mértékének megállapítására vonatkozó előírások is. Az 1999. évi LXIX. törvény 23. §-a szerint: „A büntetést és az intézkedést a jogszabályban meghatározott keretek között úgy kell megállapítani, hogy igazodjék a cselekmény súlyához. Az eljárás alá vont személy személyi körülményeit annyiban kell figyelembe venni, amennyiben azok a szabálysértési hatóság vagy a bíróság rendelkezésére álló adatokból kitűnnek.”

Ez az utóbbi mondat kissé rejtélyesen hangzik. Hogyan lehetne olyan körülményeket figyelembe venni,

amelyek az adatokból nem tűnnek ki? A titokzatosság azonban megszűnik, ha úgy értjük az előírást: a személyi körülmények felderítésére nem kell külön vizsgálatot folytatni, hanem csak a közvetlenül hozzáférhető és hiteles érdemlőnek látszó adatokra kell hagyatkozni.

Összegezve: nincs olyan szabálysértési represszália, amellyel azonos tartalmú büntetőjogi büntetés ne lenne, bár a büntetőjogi büntetések az adott hátrány nagyobb „dózisait” közvetíthetik – ez azonban nem döntő szempont.

Ha egymás mellé helyezzük a legfontosabb szabálysértési és a tervezett büntetőjogi szankciókat, a következő a kép:

	Szabálysértés	Büntetőjog
intézkedés	figyelmeztetés	megrovás
fizetési kötelezettség	1000–150 000 Ft	10 nap á 300–540 nap á 20 000 Ft (3000–10 800 000)
szabadságelvonás	1 nap–60 nap	2 hónap (60 nap)–15 év vagy életfogytig
járművezetéstől eltiltás	intézkedés, 1 hónap–6 hónap	mellékbüntetés 1 év–10 év vagy végleges

Mint látható, a büntetések körében kirajzolódik egy egy naptól életfogytig tartó, a fizetési kötelezettségek körében pedig egy 1000 forinttól 10 800 000 forintig tartó kontinuum, s ha igaz az, hogy a szankcióban – és a szankció keretei között megállapított büntetésben – fejezhető ki „számszerűen”, „mérhetően” a társadalomra káros tett büntetést-érdemlősége, akkor itt világos: a büntetést-érdemlőség – mértékét tekintve – ugyancsak egy kontinuum. Ennek fényében a két jogterület merev szétválasztása mesterkéltnek tűnik.

Lehet azt hirdetni, hogy a büntetőjogi büntetés *tipikusan* súlyosabb, mint az azonos nemű szabálysértési büntetés, de azt senki nem hiheti igazán, hogy 30 napi olyan pénzbüntetés, melynek napi összege 500 forint, súlyosabb, mint 45 napi elzárás, vagy 20 000 forint pénzbírság. A büntetések valójában – az általuk közvetített hátrány mennyiségét tekintve – ölelkeznek, akár csak a szabálysértésnek és büntetőcselekménynek minősülő tettek büntetést-érdemlősége.

IV. Összességében azt kell tehát belátni, hogy a szabálysértési jog és a büntetőjog egyaránt a társadalomra káros magatartások visszaszorítására szolgál; és eszközül egyaránt analóg tartalmú homogén hátrányt közvetítő represszív szankciókat használ, amelyeket az elbírált cselekmény súlyosságához arányosítva alkalmaz. A különbség közöttük az, hogy a szabálysértési körbe fajlagosan kevésbé súlyos magatartások tartoznak. A (különösen a specifikusan értelmezett) „társadalomra veszélyesség”-nek a bűncselekmény-fogalomból történő mellőzése folytán a két terület elvi és merev külön tartásának felszámolása elvi alapon aligha kifogásolható.

Láthattuk, hogy a szabálysértési és a bűncselekményi diszpozíciók széles körben „átfedik” egymást. A Btk.-ban található 257 bűncselekményi diszpozícióból 98-hoz „kapcsolódik” 203 szabálysértési diszpozíció – állapította meg egy kutatás (*Peák Livia: A hasonló tényállású bűncselekmények és szabálysértések megnevezése és a kapcsolat jellege* – kézirat a Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Államigazgatási Karán).

A „kapcsolat” sokszor az, hogy a diszpozíció elemei azonosak; a bűncselekmény voltaképpen a szabálysértés tárgyi súlyát lényegesen és tipikusan befolyásoló valamelyik elemnek a mértéke folytán kiemelt, súlyosabban minősülő változata. Ilyenek tipikusan az értékhatárok a vagyoni elleni bűncselekmények és szabálysértések körében, de ilyen a közúti járművezetés ittas állapotban vétsége is.

A „kapcsolat” másik típusa az, hogy a bűncselekmény és a szabálysértés diszpozíciója jelentős mértékben fedi egymást, de a bűncselekmény törvényi tényállása a szabálysértésekhez képest többletelemet tartalmaz, ennek folytán szűkebb, ugyanakkor a cselekmény éppen a tárgyi súlyt fokozó többletelem miatt súlyosabb; más szóval, a bűncselekmény a szabálysértéssel olyan alaki (bűn)halmazatban van, amely a bűncselekmény specialitása folytán [kiemelt törvényi tényállás] látszólagos. Ilyen a viszony pl. a garázdaság vétsége és a rendzavarás szabálysértése között, ahol az előbbit a közösségellenes stb. magatartás „erőszakos” volta emeli ki.

Végül a „kapcsolat” harmadik változata: a bűncselekményi és a szabálysértési diszpozíció ugyanazt a jogi tárgyat hivatott védeni és részben fedik

is egymást, de több tényelemben különböznek. Itt rendszerint különféle igazgatási szabályok (pl. sebességkorlátozás, elsőbbségi előírások, balesetelhárítási rendelkezések stb.) megszegése a szabálysértés, amely – ha károsító eredményt okoz – bűncselekmény tényeleme is lehet. A szabálysértés és a bűncselekmény ilyenkor is alaki (bűn)halmazatban van, s ez a halmazat is látszólagos [konzumpció, „átfogó törvényi tényállás”].

Mindebből az a következtetés adódik, hogy a társadalom szemszögéből káros és tiltott cselekményeknek a bűncselekményi és a szabálysértési diszpozíciók által fedett köre nem különül el egymástól élesen, hanem egymásra épül ahhoz hasonlóan, ahogyan a bűncselekmények alap- és minősített esetei; büntetést-érdemlőség szempontjából egy minőségűek és mérték szerint összehasonlíthatóak – akár csak a miattuk alkalmazható normalizált hátrányok, a represszív büntetések.

A közismert és a jogalkalmazási gyakorlatban már régóta tapasztalt kiáltó igazságtalanságok forrása az, hogy a két felelősségi rendszer egymástól művileg hermetikusan el van választva, s az a cselekmény, amely a *büntetőjogi rendszerben, más bűncselekményekhez viszonyítva* oly csekély mértékben büntetést-érdemlő, hogy azok igazságosnak elismert büntetéséhez mérve a legcsekélyebb büntetés is felesleges, az új Btk. rendszerében *mindenféle* büntetés nélkül mehet feledésbe, holott a szabálysértési mértékrendszerben – más szabálysértésekhez viszonyítva – büntetést-érdemlősége sem lenne elenyésző, és arányos (igazságos) megbüntetésére is lenne lehetőség. E mellett az esetek jelentős hányadában van olyan szabálysértési diszpozíció is, amely a felelősség megállapítására megfelelő jogalapot adna. *Az a 10 001 forint értékre elkövetett lopás, amelynek a büntetést-érdemlősége a 10 001–200 000 forint értékre elkövetett lopások tartományában jelentéktelen, egyáltalán nem biztos, hogy az 1–10 000 forintra elkövetett hasonló tettek tartományában is jelentéktelen lenne.* Az a garázdaság, amely csekély mértékben erőszakos és ezért vétségként

jelentéktelen a büntetést érdemlősége, a rendzavarások között viszonylag súlyos megítélésre tarthat számot.

Igazi megoldást az jelenthetne, ha azok a büntetőjogilag tényállásszerű cselekmények, amelyeknek a büntetést érdemlősége a büntetőjogi mértékrendszerben – tehát más bűncselekmények általában igazságosnak tartott büntetéséhez viszonyítva – jelentéktelen, és ezért megbüntetésük felesleges, átkerülnének a szabálysértési hatósághoz. Ezt a döntést az ügyésznek kellene meghoznia; ő állapítaná tehát meg egyrészt a büntetőjogi tényállásszerűséget, másrészt azt, hogy a vádemelés felesleges. Ez az ügyészség munkaterhét nem növelné, hiszen ezt a döntést mindenképpen meg kell hoznia [Be. 216. § (1) bekezdés]. A különbség az lenne, hogy az iratot nem irattárba helyezné, hanem elküldené a szabálysértési hatósághoz, ahol a cselekményt a továbbiakban a szabálysértési eljárás szokásos rendjében bírálnák el, mint szabálysértést.

A kérdés szabálysértési anyagi jogi vetülete persze további megfontolást igényel. Megoldás lehet pl., hogy ha a bűncselekményi és a szabálysértési diszpozíció egymással olyan halmazati viszonyban van, amely specialitás vagy konzumpció folytán látszólagos, a szabálysértés a bűncselekmény „kiesése” folytán előtérbe lép. Lehetséges lenne olyan rendezés is, hogy minden olyan cselekmény, amely büntetőjogi szemszögéből tényállásszerű, de – mint bűncselekmény – jelentéktelen súlyú és ezért felesleges büntetőjogi úton büntetni, *sui generis* szabálysértés, ha nincs rá speciális szabálysértési diszpozíció. Ez a változat sem sérti a *lex certa* jogállami követelményét, hiszen a jogellenesség határait a Btk. kellő határozottsággal körvonalazza.

Mindenképpen előny lenne, hogy a jelentéktelen súlyú, de büntetőjogi szemszögéből tényállásszerű cselekmények büntetést érdemlőségét, az e téren kellő áttekintéssel rendelkező hatóság a saját „súlycsoportjukban” ítélné meg.

A büntetőjogi kodifikáció úgyszólván szükségessé teszi a Szabálysértési Kódex bizonyos mértékű felülvizsgálatát. Itt tehát az alkalom arra, hogy ezen a lehetőségen is elgondolkozzunk.

Dr. Hullai Bernadett*

A BÖRTÖN HELYE AZ ANGOLSZÁSZ JOGRENDszerben

A börtön, mint a büntetés hosszú múltra tekint vissza, nemcsak az angolszász országok jogrendszerében. E végtelen történet során változatos formákat és funkciókat vett fel: tekinthetjük kiközösítésnek, de ide sorolhatjuk a száműzetést, a dologházakat, mint a modern börtön előképét is. Az angolszász világnak köszönhető a mai börtönök épületeinek prototípusa is, *Jeremy Bentham* a 18. század végén alkotta meg *panoptikumát*. A változatos formákat a társadalmi és gazdasági kényszer indukálta, és az intézmény alkalmazkodóképessége folytán mindig megtalálta a formáját és szükséges funkcióit, nem kellene most megint változnia?

A közelgő változást talán mi sem tükrözi hívebben, mint a főleg angol, amerikai és ausztrál kriminológusok, gondolkodók véleménye. Ha elfogadjuk *Francis Fukuyama* állítását, miszerint az ipari társadalomból az információs társadalomba történt átmenet, amely 1990-re zajlott le – ő ezt a folyamatot Nagy Szétbomlásnak nevezi –, legalább akkora változás, mint a feudális társadalomból az ipari társadalomba való átmenet¹, akkor igencsak jogosnak tűnhet a büntetőpolitikában bekövetkező fordulat.

Az igazságszolgáltatás paradigmaváltását sürgeti *John Braithwaite*, aki az általa „harmadik utasnak” nevezett igazságszolgáltatás, a resztoratív igazságszolgáltatás jövőjében töretlenül hisz. Vallja, hogy a több mint kétszáz éve a világot uraló igazságszolgáltatási elvek egy része meghaladott², és ezek megváltoztatására irányuló akarat nem utópisztikus, hiszen már megvetette lábát az alternatív vitarendezés szélesebb körű alkalmazása, spontán módon változtatva a jelenlegi rendszert.³

David Garland is „elkerülhetetlen jövőről” beszél⁴. A fejlett országok, elsősorban az Egyesült

Államok és az Egyesült Királyság büntetőpolitikáját vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy a jelenlegi folyamatok elérték a szuverenitását gyakorló állam határait és szöges ellentétben állnak a liberális állam eszményével. A „törvényes rend” már nem tartható fenn szerinte kizárólag az „állam ismeretei”, azaz parancsok és kényszerítés, vagyis részben az állam általi bebörtönzések arányának növelésével. A társadalmi kontroll hatékonyságának fokozása céljából olyan új technikákra van szükség, amelyek az állami hatalom súlyvesztését, és a helyi közösségek és szervezetek fokozottabb részvételét követelik. Ez a helyi „közös ismeretek, közös tudat”⁵ jelentőségének felfedezését vagy *újrafelfedezését* jelentheti.

A változás, ezen belül is a börtön helyének és funkciójának megváltozása, amely a mindenkori büntetőpolitika szerves részét képezte, ezek után nem maradhat el, mibenléte azonban kérdéses, kialakult ugyanis két rend, amelyek egymással olyannyira ellentétben állnak, mint az inga két végpontja, noha mind a kettő a „nyugati”, fejlett világban a huszadik század végére fejlődött ki.

Ebben a tanulmányban a jelenkori angolszász világban kialakult két rendet, és ebben a két rendben a börtön által betöltött funkciókat próbálom megvizsgálni, valamint azt, hogy hogyan találja meg a helyét, hogyan alkalmazkodik ez az ősi intézmény a mindenkori büntetőpolitika elvárásaihoz.

Mielőtt azonban az angolszász világ jelenségeit és azok változásait megvizsgálnánk, le kell szögezni azt, hogy európai szempontból nem határolhatjuk el magunkat ezektől a folyamatoktól már csak azért sem, mert a közhelyszámba menő *globalizáció* hatására hozzánk is elérték bizonyos jelenségei, „Amerika” exportcikke valójában nemcsak a tárgyi kultúrája, az életformája, hanem a bűnözésre adott válasza is.

Melyik tehát ez a két rend, a bűnkezeléshez, a büntetés intézményéhez való kétféle hozzáállás? Az egyik, a *Fukuyama* által Nagy Szétbomlásként aposztrofált világjelenség *megoldására* született neokonzervatív büntetőpolitika. A neokonzervatív fordulat és annak következménye, az

* A szerző az ELTE-ÁJK, Kriminológiai Tanszékének PhD. hallgatója

¹ Fukuyama, F. (1998): *A nagy szétbomlás*. Európa, Budapest. pp. 17–18.

² Braithwaite, J. (2000): *Restorative Justice and a Better Future*. In: Braithwaite, J.: *Regulation, Crime, Freedom*. Ashgate, Dartmouth. p. 317.

³ Braithwaite, J. (2002): *Restorative Justice and Responsive Regulation*. Oxford University Press, Oxford. p. 239.

⁴ Garland, D. (2001): *The Culture of Control – Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford University Press, Oxford. p. 217.

⁵ Garland, D. (2001): i. m. p. 205.

Egyesült Államokban kialakult tömeges bebörtönzés, a kilencvenes évekre érte el a csúcspontját, jelenségei nemcsak a dél-amerikai fejlődő világban, hanem átlépve az Atlanti-óceánt, az Egyesült Királyságban is terjednek, de hatása érezhető Franciaországban és Németországban is.

Ez a „zéró tolerancia” névvel illetett intézkedéseggyüttes, amely a nyolcvanas évektől intézményszerűsült. Ezek közé az intézkedések közé tartozik többek között a „three strikes and you are out” jelszóval illetett intézmény, amely lényegében azt jelenti, hogy három erőszakos bűncselekmény után kötelező az életfogytiglani börtönbüntetés kiszabása. Mára már több, mint 2 millióan vannak amerikai börtönökben⁶. Ide tartozik még a börtön és a halálbüntetés fokozott alkalmazása, a börtönviszonyok minőségének csökkentése, és bizonyos adminisztratív rendelkezések, amelyek lehetővé teszik a kiszabadulók személyes adatainak megismerését bárki számára az interneten keresztül⁷.

Miért volt/van erre szükség? A társadalmi rendtelenséget rendbe kell rakni, úgy, hogy a bűnösöket megbüntetjük, a bűnözőket pedig, akik veszélyt jelentenek a társadalomra, börtönökbe zárjuk. Csak ily módon szerezhetünk vissza valamennyit az elvesztett viktoriánus erkölcsökből, csak így fordítható vissza a huszadik századi elidegenülés, állami irányítással, befolyással.

A neokonzervatív intézkedéseggyüttesek térhódítása azonban nem, vagy nemcsak a Nagy Szétbomlás következménye és egyedüli lehetséges gyógyírja. *Garland* szerint mindezen folyamatok megértésének kulcsa a gazdaság és a társadalom változásainak megértésében áll.

Mára szerinte kialakult a bűnözés „komplex” hatása. Egyes államok a bűnözés nagy arányát az állam normális társadalmi jelenségként kezelik. Ha ez valóban így van, akkor valószínűleg nem sokat fognak tenni annak megelőzésére, pontosan csak annyit, amennyi ahhoz szükséges, hogy a választók nagy többsége relatíve „biztonságban” érezze magát. Csak felületi kezelést ajánlanak, nem hatolnak le a gyökerekig. Ezt támasztja alá, a „zéró tolerancia” elterjedése az Egyesült Államokban, valamint a szociális juttatások korlátozása is. Akit környezete és szociális helyzete bűnözésre predesztinál, az előbb vagy utóbb börtönbe kerül. A bűnözés „komplexitása” keretein belül a bűnözést övező félelmek felerősödtek, ugyanakkor a munkanélküli „underclass” folyamatosan szembesül azzal, amiből ő nem részesül, a média által teremtett luxus-kultusból. Mindezekkel együtt és által az állam büntető/politikája is megváltozott. Az új stratégiák központjában a büntetés megtorló hatása került. A középpont-

ban az áldozat áll, a felügyelet és ellenőrzés mértéke nő. Ez formálja a társadalom tudatalattiját.

A helyzet azonban nem ennyire elkeserítő, ugyanis mára a két vizsgált államban már a bűnözés kezelésének két párhuzamosan, bár nem egyenlő lehetőségekkel működő formája létezik. Egyfelől az állami stratégia, jellemzője a tömeges bebörtönzés, a kötelező minimálisan kiszabható ítéletek, a megbélyegzés. Ez nem társadalomtudósokat, hanem politikai tanácsadókat foglalkoztat, saját hasznára fordítja az áldozatok félelmeit. Másrésztől szerveződnek a megosztottan állami és társadalmi bűnkezelési intézmények, az „adaptív” stratégia, melynek célja proaktív prevenció, a közösségi biztonság megteremtése a bűnözési lehetőségek visszaszorításával, a közösségen belüli párbeszéd, például a „neighbourhood watch” intézménye, mely azontúl, hogy biztonságot ad, a közösségi köteleket is erősíti.

Az előzőekben felvázolt kétféle trend vonatkozásában állást foglal *Garland*. Véleménye szerint a tömeges bebörtönzés a társadalmi rend problémáját rövidtávon látszólag megoldja. Az újonnan épített magánbörtönök biztos állást jelentenek a helyi lakosok számára és biztos profitot az üzemeltetőiknek. Hosszútávon azonban a liberális demokrácia alapvető értékeit ássák alá. Az állam elérte befolyásának, hatalmának határát. Más megoldások kellene, olyanok, amelyek a bűnözés problémáját a társadalmon belül próbálják és tudják kezelni, annak integráló erejét nem sértve, hanem építve.

Milyen funkciókat tölt illetve tölthet be a börtön a neokonzervatív, illetve a neoliberais bűnkezelés szerint?

A treatment-ideológia csődjével a rehabilitációs funkció is nagyrészt távozott az amerikai büntetőintézetekből. A büntől való elrettentés funkciója vette át a helyét, nem sok sikerrel. 1973-ban a 100 000 lakosra jutó bebörtönzések aránya 110 volt, ez 2001-ben elérte a 700-at⁸. A hatalmas növekedés a „börtön beválik” filozófiáját vallók szerint meghozta a gyümölcsét, hiszen a 1991 és 1998 között a bűnözési arányszámok 22%-kal csökkentek⁹. Ez a korlátolt filozófia azonban figyelmen kívül hagyja a társadalomban létező, a bűnözés alakulására ható más tényezőket.

Az elrettentés, a kemény fellépés nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, csak a politikai retorikában könyvelik el sikerként a bűnözési ráta csökkenését. A valóság azonban az, hogy az Egyesült Államokban a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményeken kívül más, kisebb bűn-

⁶ <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/prisons.htm>. Olvasva: 2003. november 22.

⁷ *Garland, D. (2001): i. m. p. 180.*

⁸ *Garland, D. (2001): Introduction – A meaning of mass imprisonment. In: Punishment and Society. Vol 3(1), Sage Publications, London, Thousand Oaks and New Delhi, p. 5–7.*

⁹ *Maurer, M. (2001): The cause and consequences of prison growth in the United States. In: Punishment and Society. Vol 3(1), Sage Publications, London, Thousand Oaks and New Delhi, p. 9–20.*

cselekményeket is inkriminált a kormány a „zéro tolerancia” jelszava alatt.

Egy állam büntetőpolitikája és szociális politikája, valamint a munkaerőkontrollja összefügg egymással. Ez a gondolat riasztónak tűnhet, de már *Rusche* és *Kirchheimer* óta foglalkoztatja a gondolkodókat. A szegénység és a munkanélküliség szabályozására a kialakuló kapitalizmusban megszületett történelmi megoldás a protestáns etikában fellelhető munkaetika, ahol bűn volt a munka nélküli élet. Ennek céljait a dologházak szolgálták. A modern, vagy késő kapitalizmusban ez nem működhet, ahogy *Nils Christie* írja: „már nem bűn a munkanélküliség”¹⁰, milyen megoldások lehetnek akkor?

A 19. század végén és a 20. század első felében az állami beavatkozás a szegénység szabályozására nem létezett, ez szerves részét képezte a liberális kapitalista eszméknek, csak később fordult ez a „szabadpiaci” gondolkodás a *Garland* által „jóléti büntetőpolitika” felé. A jóléti büntetőpolitika egyik központi gondolata az a hit, hogy a szociálisan marginális rétegeket a kormányzat a szakemberek segítségével visszavezetheti a társadalomba. E filozófia „terméke” volt az Egyesült Államokban meghirdetett „Háború a szegénység ellen” program, amely több mint 3 millió amerikai családnak juttatott gyermeknevelési segílyt, de a jóléti állam gondoskodó intézkedései közé tartozik például a Medicaid, bizonyos ingyenesen nyújtott gyógyászati ellátások meghatározott hátrányos rétegek részére, vagy az étkezési jegyek juttatása.¹¹

A jóléti büntetőpolitika a hatvanas években mind a liberális mind a konzervatív oldal részéről támadások kereszttüzébe került. A liberális gondolkodók a treatment-ideológiára jellemző határozatlan tartamú szabadságvesztés-büntetést kritizálták, míg a konzervatívok kritikájának lényeges eleme volt az, hogy az elrettentéshez szigorúbb büntetések kellene.

A politikai nyomás hatására bekövetkezett a büntetőpolitika paradigmaváltása. De nemcsak a büntetőpolitika kapott új jelszót a Reagan adminisztráció alatt (háború a drog ellen), hanem a szociálpolitikában is irányváltás következett be: az állam visszahúzta védelmező kezeit, a támogatásait jelentősen csökkentette, az igénybevételüket korlátozta.

A fentiek és saját kutatásaik alapján *Beckett* és *Western* két modellt állít fel arra nézve, hogy az állam milyen eszközöket alkalmaz a szegénység visszaszorítására. Az egyik az, hogy bezárja a szegényeket, elkülöníti őket a társadalom többi részétől, a másik pedig az, hogy segít a rászoru-

lón, segélyekkel és különböző szolgáltatások ingyenes nyújtásával. Az előbbi az ún. „kizáró” politika a devianciára, mint minden bűnök forrására tekint, és nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a deviáns viselkedést nem lehet megreformálni. Az „érdemtelenek” társadalomból való kizárását tartja a megfelelő büntetésnek, ezért alacsony a szociális támogatások aránya, és ezért szigorú a büntetőpolitikája. Az utóbbi modell, az ún. „befogadó” rendszer bizakodó, hisz a társadalmi problémák megoldásában és az elkövetők megreformálásában, nagyarányú jóléti programokat és kevésbé szigorú büntetőpolitikát ajánl.

Az Egyesült Államokban a huszadik század első felében egészen a Reagan adminisztrációig az utóbbi modellre jellemző elvek érvényesültek, a New Deal-lel kezdődő *Garland* terminusával „szolidaritási projektnek” által fémjelzett időszak alatt.¹² Az Reagan óta megválasztott elnökök nem tértek le a neokonzervatív útról, a „kizáró” modell teret nyert, és ebben a börtön játssza a legnagyobb szerepet.

A börtön, egyik funkciója tehát, hogy a szociálisan marginális helyzetbe szorult rétegek gyűjtőhelye lett. *Christie* ezt a folyamatot a „normalizálás” folyamatának megváltozásaként vázolja fel. Egy jóléti modellben külön van választva a normalizálás, a visszavezetés a bűnösök és a szellemileg visszamaradtak számára; vannak börtönök, speciális iskolák és elmeógyógyintézetek. A két utóbbi intézmény normalizáló funkciója megszűnőben van, az ott kezelteteket pedig felszippantja a börtön, és kezd kísértetiesen hasonlítani a *Michel Foucault* elméletében szereplő „hópital generale”-ra¹³.

Beckett és *Western* végkövetkeztetésként arra juttattak, hogy ott, ahol „gyenge” a szociális juttatások rendszere, ott „erős”, kiterjedt a büntetőrendszer, és fordítva, azok az államok, amelyekben a szociális juttatások rendszere kiterjedt, ott enyhébb a büntetőpolitika. Valódi jóléti államok ezek alapján a skandináv államok, ahol a jóléti kiadások összege meghaladja a GDP 40%-át, ennek ellentéte az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság, ahol a vonatkozó kiadások 21% és 26%.¹⁴

Hogyan is néz ez ki a mai jólétinek nevezett államokban? A „háború a drog ellen” szlogennel az állam büntetőhatalma a lehetséges elkövetők ellen irányult. *Christie* ezt a jelenséget a nagyarányú munkanélküliség megszilárdulására vezeti vissza. A munkanélküli tömegeknek osztott segély éppen a létfenntartáshoz elég, mivel elhelyezkedni nem tudnak legálisan, illegális és jövedelmező munkára van szükség, ezt ajánlja a

¹⁰ Christie, N. (1993): *Crime Control as Industry – Towards Gulags, Western Style?* Routledge, London & New York, p. 61.

¹¹ Beckett, K., Western, B. (2001): *Governing social marginality – Welfare, incarceration, and transformation of state policy.* In: *Punishment and Society.* Vol 3(1), Sage Publications, London, Thousand Oaks and New Delhi, p. 43–59.

¹² Downes, D. (2001): *The macho penal economy – Mass incarceration in the United States – a European perspective.* In: *Punishment and Society.* Vol 3(1), Sage Publications, London, Thousand Oaks and New Delhi, p. 61–80.

¹³ Christie, N. (1993): i. m. p. 51.

¹⁴ Downes, D. (2001): i. m. p. 61–80.

kábítószer és a hozzá kapcsolódó bűncselekmények. Aki ebből nem tud profitálni, az az utcákon van, esetleg rongál vagy más olyan tevékenységet végez, amely a „társadalmi rendetlenséghez” vezet. A rendszer tehát megtermeli saját társadalmi „szemetét”, akiket aztán börtönbe zár¹⁵. A társadalom védelmén kívül a börtön még a munkanélküliség arányszámait is csökkenti, *Loïc Wacquant* szerint a kilencvenes években a bebörtönzések aránya két százalékponttal csökkentette a munkanélküliség indexét. Ez a csökkenés azonban csak látszólagos és rövid távú, mert hosszú távon a börtön a fekete gazdaság számára olcsó és illegális munkaerőt termel, amely nagy valószínűséggel tovább növeli a munkanélküliség arányát.¹⁶

Ebben a szociálisan marginális rétegben az Egyesült Államokban az afroamerikaiak, Európa egyes államaiban pedig a különböző bevándorlók aránya felülreprezentált. Az Egyesült Államokban 1998-ra közel 6 millió fő, a teljes felnőtt népesség szinte 3%-a, állt valamilyen büntetési intézkedés alatt. Ez a szám aránytalanul oszlik meg: 1994-re minden harmadik 18 és 34 év közötti afroamerikai vagy latin-amerikai bevándorló volt valamilyen büntetési intézkedés alanya/tárgya.¹⁷

Európa sem bizonyul megbocsátóbbnak, ha valaki bevándorló. A határok eltörlése csak a külső határokon belül érvényes. A veszélyt jelentő bevándorlókat megpróbálja kívül tartani, míg azokat, akiket beenged szigorú kontroll alá helyezi: a rendőrségek szabadon átléphetik a határokat, információs együttműködést kötöttek és fejlett technikai eszközöket is felhasználnak – nemcsak a bevándorlók ellenőrzése érdekében ugyan – Uniószerre. Az „idegenek” nagyarányú reprezentativitása az európai börtönök is elérte: az Egyesült Királyságban a Karib-tengeri térségből bevándorlók aránya folyamatosan nő, Hollandiában a nem hollandok esetében ez az arány 26%, hasonló trend érvényesül Franciaországban az észak-afrikaiakkal, és Németországban a török és roma nemzetiségű bevándorlókkal szemben is¹⁸.

Így válik el egymástól a „mi” és az „ők” kétszeresen is, egyrészt, ahogy Garland eredetileg

megfogalmazta, „mi”, a nem bűnösök, a lehetséges áldozatok, és „ők”, a bűnösök.¹⁹ Másrészt „mi” akik mindig is itt voltunk, és „ők”, a betolakodók.

A kiterjedt börtönépítésnek van még egy eddig nem említett vonatkozása. A börtönépítés társadalmi támogatottsága is változóban van. A régebbi egyértelmű elutasítás helyett a környező települések számára munkahelyeket teremt egy ilyen intézmény. Ezek a munkahelyek pedig „biztosak”, mert nem valószínű, hogy egy állam bebörtönözhető személyek hiányában börtönököt fog bezárni. Ezen kívül ezek az intézmények nem zajosak, és a környezetet sem szennyezik, fellendítik a környék kereskedelmét és rendszeres adóbevételeket is jelentenek.²⁰

Az előzőekben felvázolt modellben az expansionista börtönpolitika és a „szegénység”, az „idegenség” inkriminalizása révén a börtön egyik funkciója a szociálisan marginális rétegek elkülönítése és felügyelete. Másik funkciója pedig a munkanélküliség kontrollálása, a munkanélküliségi mutatók csökkentése, a munkanélküliek bezárásával és a börtöniparhoz kapcsolódó új munkahelyek teremtésével.

A börtöniparban a magánszolgáltatások és a magántőke bevonása változatos formákat vehet fel. Ide tartoznak a börtön bennlakóinak ellátását szolgáló beszállító tevékenységek, például étkeztetés, a magántőkének a börtönépítésbe való bevonása. A privátszféra teljes bekapcsolódása az igazságszolgáltatás végrehajtó mechanizmusába pedig a szerződéses alapon működő magánbörtönökben valósul meg.

A magánszféra bevonásának hosszú története van, a modern börtön kialakulásában is jelentős szerepet játszott. A modern társadalmakban a magánbörtön 1983 óta éli reneszánszát. Az Egyesült Államokban az állami börtönökben uralkodó elviselhetetlen körülmények miatt, és nem utolsósorban a költségvetési megszorítások miatt alakult ki ez a gyakorlat. Az Egyesült Királyságban az állam részéről történt a kezdeményezés. Az 1991-ben megszületett büntető igazságszolgáltatási törvény tette lehetővé a magántőke bevonulását a börtönrendszerbe.

Az elméleti vitákat és vizsgálatokat szinte figyelmen kívül hagyva nő a börtönipar magáno-sítása az Egyesült Államokban, az Egyesült Királyságban; a hatalmas piaci részesedéssel bíró cégek elérik a kontinenst is.²¹ Szinte kontroll nélkül terjeszkedik a magántőke: 2001-es becslést alapján az Egyesült Államokban több mint 276 ezer embert tartottak fogva privát intézetekben, míg ugyanebben az évben az Egyesült Királyságban a „kiszerveztetett” intézmények száma elérte a tizenegyet. Az Egyesült Államokban

¹⁵ Christie, N. (1993): *i. m.* p. 61–68.

¹⁶ Wacquant, L. (2001): *A nyomor börtönei – A „zéró tolerancia” világméretű terjedése*. Helikon, Budapest, p. 89. Wacquant itt hivatkozik a már említett Beckett és Western által végzett kutatásokra. A fenti megállapításokat Greenberg (2001) annyiban vitatja, hogy szerinte a munkanélküliség csökkenéséhez nem a börtönök felszívó ereje, hanem a kilencvenes évek gazdasági fellendülés játszott vezető szerepet.

¹⁷ A két kutató a már említett tanulmányában az USA-beli államokban vizsgálta a 100 000 főre jutó bebörtönzések arányát, a jóléti kiadások előző évekhez viszonyított változását és az államokban lakó kisebbség arányait. A legrepresszívabb államnak Texas bizonyult, ahol a bebörtönzési ráta 717, a jóléti kiadások 4,1%-kal csökkentek, a kisebbségek aránya 42,3%, míg a legjólétebb Minnesota, ahol ezek a számok sorrendben: 113, +5% és 7,2%. Az adatok az 1995–97-ig terjedő időszakra vonatkoznak.

¹⁸ Wacquant, L. (2001), p. 102-107. és Downes (2001), p. 70.

¹⁹ Garland, D. (2001): *i. m.* p. 182.

²⁰ Wacquant, L. (2001): *i. m.* p. 85.

²¹ Wacquant, L. (2001): *i. m.* p. 136.

négy cég uralja a börtönpiacot és képviselteti magát a tőzsdén is. Az Egyesült Királyságban szintén négy magáncég vesz részt a börtönműködtetésben. Egyik közülük az amerikai piacvezető, a Corrections Corporations of America (CCA), a többi brit, francia és svéd érdekeltségű tulajdonában van. A svéd részvétel különösen érdekes, hiszen a svéd statisztikák szerint Svédországban az egyik legalacsonyabb a 100 000 főre jutó bebörtönzések száma, mégis, a magáncégek számára nem korlátozzák az ilyenfajta tevékenységekben való részvételt.²²

A magántőke bevonása nemcsak a magánbörtönök létesítésében, hanem különböző biztonsági felszerelések gyártásában és börtönök felépítésében is teret nyert. A biztonsági felszerelések, például tűzálló fekhely, lehallgatható telefonrendszerek értékesítése nemcsak a magán- és állami intézmények részére történik, hanem magánszemélyek részére is. Ebben az összefüggésben a személyi biztonság kiemelése, az áldozattá válás lehetőségének tudatosításában a cégek „rendes” reklámja mellett, részt vesz a média és áttételesen a kormányzat is. A CCA saját biztonságtechnikai folyóiratot ad ki, a „rendes” reklámja pedig a magánbörtönök támogatásához nem éppen korrekt módon szerez pártfogókat. A költségkímélést megcélozva szegezi az amerikai átlagpolgárnak a kérdést, miszerint mire költetné szívesebben az adójából befolyt dollárokat: a szegény rétegek ingyenes oktatására vagy börtönépítésre. Ez azért is problematikus, mert ezzel azt az érzetet kelti az állampolgárban, hogy a börtönipar magánosítása magával hozza majd a bűnözés csökkentését, mert több állami pénz jut majd a marginális rétegek felzárkóztatására²³. Ez azonban nincs így, többen is rávilágítanak arra, hogy nem tudjuk pontosan, milyen költségekkel jár a magáncégekkel való szerződés kötés. Sok költségtényező rejtett. A jövőre nézve sem végeztek megfelelő kimutatásokat.²⁴ A profitszerzés biztosítása érdekében pedig a magánosok valószínűleg az ellenőrzés újabb és fejlettebb eszközeivel fognak előállni.

A befektetők körében a privatizációs jelenségek sikere töretlen, a társadalmi hatásait azonban még nem látjuk előre. Christie szerint a piacgazdaság uralja a világot, így a racionalitás és a hasznosság fogalmi háttérbe szorultak. A probléma szerinte az, hogy a jog ezekhez az igényekhez igazodik, megteremtve a gazdasági érdekcsoportok igényei kielégítésének feltételeit.²⁵

A börtönbüntetés, mint *ultima ratio*, azaz a börtönbüntetés, mint a büntetőjog legvégső eszközeként való felhasználása a modern neoliberais kriminológiában született meg, vagy született újjá a huszadik század hetvenes éveitől kezdődően. Ez tulajdonképpen a börtönbüntetés elvetését jelenti, hiszen, amint látható lesz, többen is amellett érvelnek, hogy a bebörtönzésnek a nagyarányú csökkentésével és ezzel párhuzamosan a társadalom bevonásával úrrá lehet lenni a bűnözés problémáján.

A neoliberális felfogás a resztoratív, azaz a helyreállító igazságszolgáltatás fogalmát használja. A fogalom meghatározásának többféle módja lehet. Braithwaite megközelítése szerint a resztoratív igazságszolgáltatás leggyakoribb definiálási módja az, ha meghatározzuk, hogy mivel szemben, mihez képest merül fel alternatívaként.²⁶ Ebben a megközelítésben mindenképpen a neoklasszikus, megtorló igazságszolgáltatással szemben lehet csak meghatározni. Ennek az igazságszolgáltatási modellnek az alapja tehát a kibékítés, a békéltetés a felek között, a megsérült biztonságérzet helyreállítása úgy, hogy közben az érintett felek mindegyike úgy érezze, igazságot szolgáltattak számára, ugyanakkor „jóval több ez, mint pusztán egy igazságszolgáltatási modell, a megbocsátás szabadságát adja, úgy, ahogy azt a megtorló modell sosem tudná, ennek következtében pedig a demokratikus államban élő polgárok szabadságérzete nő.”²⁷

A helyreállító igazságszolgáltatás gyakorlati kérdéseinek alapgondolatát fogalmazta meg az Egyesült Királyság büntető törvényének előkészítése során készült jelentés. Az ebben foglalt alapvető követelmény az, hogy ne a börtönbüntetéshez képest *alternatív büntetésként* kezeljék a közösségen belüli vitarendezéshez kapcsolódó lehetséges büntetéseket, hanem *a büntetés alternatívájaként*.²⁸

A közösségen belüli bűnkezelés legtöbb bizakodásra okot adó intézménye a Skóciában működő ún. „children’s hearing” intézménye. Ez egy olyan jól bevált gyakorlat, amelynek fő célja az elkallódott, szociálisan veszélyeztetett 8–16 éves gyermekek megmentése. A gyermekjogok védelme érdekében megalkotott testülethez bárki bejelenheti a gyermek által elkövetett bűncselekményt. Az „ítéllethozók” a közösség tagjai, a „megbeszélésen” a részvétel önkéntes. Olyan intézkedés meghozatala a cél, amely nem a büntetőjogi büntetés büntető jellegéhez hasonlít, hanem amely a további bűnelkövetést megelőzheti. Persze, a kétkedők részéről felmerülhet a kérdés, hogy mennyiben lehet hatékony egy olyan gyakorlat, amely kizárólag gyermekeket érint, azonban az mindenféleképpen hangsúlyozandó,

²² Az adatok forrásai: Wacquant, L. (2001): i. m. p. 82–85. és Newburn, OT. (2002): *Atlantic crossings – ‘Policy transfer’ and crime control in the USA and Britain*. In: *Punishment and Society*. Vol 4(3), Sage Publications, London, Thousand Oaks and New Delhi, p. 165–194.

²³ Hallett, M. A. (2002): *Race, crime, and for-profit investment – Social disorganisation as market opportunity*. In: *Punishment and Society*. Vol 4(3), Sage Publications, London, Thousand Oaks and New Delhi, p. 369–393.

²⁴ Feeley, M. M. (2002): *Entrepreneurs of punishment – The legacy of privatisation*. In: *Punishment and Society*. Vol 4(3), Sage Publications, London, Thousand Oaks and New Delhi, p. 321–344.

²⁵ Christie, N. (1993): i. m. p. 172–173.

²⁶ Braithwaite, J. (2002): i. m. p. 10.

²⁷ Braithwaite, J. (2000): i. m. p. 323. és Braithwaite, J. (2002): i. m. p. 134.

²⁸ A modern büntetőpolitika problémái Nagy-Britanniában. In: *Kriminológiai Közlemények* 51. (ed: Gönczöl Katalin) 1995. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, p. 25.

hogy nemcsak a gyermekek vesznek ebben részt, hanem a szüleik is, az is, hogy ezek a gyermekek másképp, más élményekkel nőnek fel, mint azok, akikre esetleg a javítóintézet vár.²⁹

Az Egyesült Államokban alkalmazott helyreállító igazságszolgáltatási gyakorlat elmúlt húsz évét *Elmar Weitekamp* átfogó kutatása során értékelte, és rámutatott annak néhány problematikus pontjára is. Arra az eredményre jutott, hogy a résztvevők szempontjából igen korlátozott az intézmény alkalmazása. Elsősorban tulajdon elleni, első büntényes elkövetők vehetnek részt az ilyen programokban. Tovább szűkül azonban a lehetséges alkalmazási kör, mivel jellemzően fehér, középosztálybeli elkövetők kapják meg ezt a lehetőséget. Ezen tényeknek tulajdonítja *Weitekamp* azt, hogy ez az intézmény még nem tud a börtönbüntetés igazi alternatívája lenni, mivel az alkalmazási köre és lehetőségei nem reprezentálják a valódi bűnözés arányait. A problémák ellenére bizakodó, mert a gyakoribb alkalmazás nyertesei nemcsak az elkövető és az áldozat, hanem a kisközösségek sora, azaz a társadalom és az igazságszolgáltatás krízisével küzdő állam, valamint az sem utolsó szempont, hogy ez a módszer jóval olcsóbb, mint egy fő részére fenntartott férőhely valamelyik állami börtönben.³⁰

Az ausztrál és új-zélandi fiatalok elkövetőkkel szemben alkalmazott „konferenciák” gyakorlatát *Kathleen Daly* más szempontból elemezte. Arra keresett választ, hogy mennyiben ad a helyreállítás megnyugvást a résztvevőknek, milyen érzésekkel távoznak egy ilyen esemény után. Az eredmények fényesen igazolják a helyreállító igazságszolgáltatás híveinek optimizmusát. A „konferenciák” átlagosan 85–90%-a végződött kompromisszummal, ennek mintegy 80%-át valósították meg a fiatalok. A sértett és az elkövető közötti párbeszéd és nyitottság pedig azt eredményezte, hogy az esetek szinte teljes egészében a résztvevők az eljárást igazságosnak érezték, és az összes résztvevő 85%-a volt ténylegesen elégedett annak eredményével. A legfontosabb azonban az, hogy a fiatalok érdekeltnek mutatkoztak az elkövetett bűncselekmény következményének nemcsak anyagi, hanem érzelmi helyreállításában, ez pedig az együttes részvételnek köszönhető, azaz annak, hogy a sértett is aktív részese a folyamatnak.³¹

A resztoratív igazságszolgáltatás tehát minden szempontból a kisközösségek és a társadalom számára válhat. *Braithwaite* szerint ezen gyakorlat szé-

lesebb körű elterjedéséhez nélkülözhetetlen a meglévő igazságszolgáltatási rendszer felülvizsgálata. Véleménye szerint azoknak az univerzális értékeknek a társadalmi támogatottsága, amelyeket ezek a technikák magukban foglalnak, széles körű, ugyanakkor a bűnkezelési módszerek e csoportja választ ad az aktuális büntetőpolitika problémáira és kihívásaira úgy, hogy közben erősebbé kovácsolja a társadalmon belüli kapcsolatokat.³²

A börtön ebben a rendszerben az olyan súlyos bűncselekmények esetében kaphat tehát teret, amelyet már a felek és a közösség nem tud „magában” megoldani, azaz kizárólag kiegészítő, kiegészítő szerepe lehet. A börtönbüntetés funkciója pedig az egész rendszerre jellemző jegyeket foglalja magában: nem megjavítás, nem is elrettentés, hanem inkább a megbánás, a vezeklés helye, amelynek során mind az elkövető, mind a közösség felkészül a visszafogadásra, a felborult erkölcsi egyensúly helyreállítására.

Melyik felfogás, a börtön mely funkciói nyernek majd teret? Még nem tudható, de sejteni azért lehet. Nyilvánvaló, hogy börtönállamot egy modern liberális demokráciában építeni nem lehet. Drága, nem csak anyagilag, hanem érzelmi is, sokkal nagyobb az érintettek fájdalma, sokkal nehezebb helyrehozni a bennük lejátszódó folyamatokat, mint amennyi profitot esetleg az állam vagy üzleti barátai ezáltal szerezhetnek. Az is biztos, hogy ameddig a világ vezető nagyhatalmai börtönépítésbe fognak, a kicsik sem fognak tétlenkedni, a börtönépítésre épülő ipar felvevőpiaca pedig egyre csak nő. Ha pedig a neokon-zervatív politika tovább folytatja nagyszabású terveit megvalósítását, akkor egyre nehezebb lesz azt megállítani. Az ellenirányú folyamatok is megindultak, és bár sok szakember optimista a neoliberalis értékrendszerű bűnkezelés térhódításában, nagy munkába fog kerülni a döntéshozók befolyásolása, hogy humánusabb, olykor nehezebben kivitelezhető, ám csak évtizedek múltán bekövetkező társadalmi profitot hozó büntetőpolitika mellett tegyék le a voksukat.

Merre megy majd a világ és vele Magyarország? Reméljük, a helyes irányba. A kormányprogram egyik prioritásként szerepelt három új büntetés-végrehajtási intézmény megépítése, ez azonban nem a nagyarányú növekedés jele, hanem az Európai Börtön szabályoknak való megfelelésre törekvés az emberi jogi követelmények figyelembevételével. Jelentős lépésnek számít az Országgyűlés 115/2003. (X. 28.) határozatával elfogadott Társadalmi Bünmegelőzés Nemzeti Stratégiája, amely megvalósítandó céljai között említi az „áldozat és elkövető közötti kiegyezést” és a „reparáló jellegű büntetéseket”, ám azt is megemlíti, hogy a magyar rendszer még nem áll készen ezeknek a technikáknak a befogadására, megvalósítására.³³

²⁹ A modern büntetőpolitika problémái Nagy-Britanniában. In: Kriminológiai Közlemények 51. (ed: Gönczöl Katalin) 1995. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, p. 15., p 93.

³⁰ Weitekamp, E. (1992): *Can Restitution Serve as a Reasonable Alternative to Imprisonment? – An Assessment of the Situation in the USA*. In: Messmer, H., Otto, Hans-Uwe (eds.) *Restorative Justice on Trial – Pitfalls and Potentials of Victim-Offender Mediation – International Research Perspectives*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht p. 81–103.

³¹ Daly, K. (2002): *Restorative justice – The real story*. In: *Punishment and Society*. Vol 4(1), Sage Publications, London, Thousand Oaks and New Delhi, p. 55–79.

³² Braithwaite, J. (2000): i. m. p. 317–339.

³³ www.im.hu/fooldal/cikk/cikk.phtml?cikkid=2475. Olvasva: 2003. dec. 30.

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Dr. Fülöp Ágnes – Dr. Irk Ferenc – Dr. Major Róbert

A KÖZLEKEDÉSI BŰNCSELEKMÉNYEK KODIFIKÁCIÓJA II. RÉSZ / 3
(KODIFIKÁCIÓS JAVASLATOK A BTK. XIII. FEJEZETÉHEZ – I. RÉSZ)

Dr. Nagy Ferenc – Dr. Szomora Zsolt

A HÁZASSÁG, A CSALÁD, AZ IFJÚSÁG ÉS A NEMI ERKÖLCS ELLENI
BŰNCSELEKMÉNYEK (BTK. XIV. FEJEZET) DE LEGE FERENDA – II. RÉSZ / 17

Dr. Bócz Endre

A JELENTÉKTELEN SÚLYÚ BŰNCSELEKMÉNYEK KEZELÉSÉRŐL / 26

FÓRUM

Dr. Hullai Bernadett

A BÖRTÖN HELYE AZ ANGOLSZÁSZ JOGRENDszerben / 32

BŰNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Györgyi Kálmán

A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Bárándy Péter, Dr. Belovics Ervin, Dr. Berkes György, Dr. Borai Ákos, Dr. Bócz Endre,
Dr. Frech Ágnes, Dr. Gönczöl Katalin, Dr. Lévy Miklós, Dr. Márki Zoltán, Dr. Soós László

Főszerkesztő: Dr. Nagy Ferenc – Szerkesztő: Dr. Pázsit Veronika

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2.

Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600 • E-mail: hvgorac@hvgorac.hu • Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Felelős kiadó: Lipovecz Éva, a Kft. ügyvezetője • Felelős szerkesztő: Dr. Frank Ádám • Műszaki szerkesztő: Harkai Éva
A Pannonhalmi Főapátság alapítólevelén található Szent István kézjegyek borítódékorációként való felhasználása
a Pannonhalmi Főapátság engedélyével történt.

Nyomás: Multiszolg Bt.

Felelős vezető: Kajtor Istvánné

HU ISSN 1587–5350

A szerkesztőség címe: 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600
Előfizethető a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.-nél.